Copertă şi ilustraţii de DAN STÂNCI U
Concierto barroco novela por Alejo Carpentier

fi
ALEJO CARPENTIER
CONCERT
BAROC
Traducere, prefaţă şi note de
Dan Munteanu
Contrapunctul a două Lumi

«În anul 1346 Fra Pieruzzo din Assisi a fondat pe lângă biserica San Francesco della Vigne un azil pentru copiii părăsiţi şi ca să adune sumele necesare întreţinerii orfanilor, cerşea în fiecare zi lângă podul denumit apoi Pietà. Căci, în bogata şi puternica Veneţie, capitalismul ei timpuriu crease de atunci clasa săracilor – popolani; unii dintre ei, neavând mijloace să întreţină şi să crească mai mulţi copii, părăseau sau chiar ucideau fetele. De aceea, înainte de înfiinţarea azilului della Pietà, care a fost urmat de altele, se găseau zilnic copii, îndeosebi fete, înecaţi în canalele lagunei, sau părăsiţi pe lângă vreo biserică.» [...]

«În curând, statul a luat asupra sa îngrijirea fetelor de la aceste aşezăminte, care, având sediul în sacristia bisericii se numeau scole. Numărul lor crescuse repede şi unele ajunseseră la o mare reputaţie sub denumirea de Ospetale delle Mendicanti, del Incurabili şi Ospedaletto sau S.S. Giovanni e Paolo, în afară de Pietà.» [...]

«Fetele intrate aici şi numite în dialect veneţian ospealiere învăţau în special muzica; de aceea erau selecţionate şi împărţite în figlie di comun, care nu aveau însuşiri muzicale şi figlie di coro, dintre care cele mai talentate şi mai muncitoare ajungeau la rangul mult invidiat de privileggiate. Muzicienele trebuiau să se supună unei discipline severe de învăţământ, sub supravegherea unor maestre, denumite, după specialitatea lor, maestre di coro, di violino, di cornetto etc, şi care purtau pe lângă numele lor şi un epitet dedus de la instrumentul ce practicau: M-a Lucietta dalia viola sau M-a Cattarina dall cornetto.» [...]

«Pietro Longhi a fixat pe pânză, în culori vii, un moment de vizită la mănăstire în care, prin odaia largă şi luminoasă a vorbitorului, trec nobili eleganţi, negustori cu mărunţişuri atrăgătoare, valeţi purtători de misive şi copii cu păpuşi în braţe. După zăbrele, tinere surori r CONCERT BAROC

Îmbrăcate în veşminte cochete, zâmbesc graţios; şi tot prin zăbrele de fier forjat, precum vedem într-un tablou de Francesco Guardi, priveau despărţite de public, din balconul înalt în care erau instalate, când cântau în zilele de sărbătoare şi de duminică.» [...]

«Numărul lor total la un concert se ridica de obicei la 40 de executante. La poarta bisericii, auditoriul, ca la orice sală de concert, primea un program cu libretul oratoriului ce se execută şi numele interpretelor principale.

Tinerii se înghesuiau să ocupe un loc cât mai potrivit, de unde să le poată vedea chiar de la distanţă, printre gratiile înflorate, şi să le trimită un semn printr-o tuse semnificativă ori un strănut, sau să le scrie un sonet în care endecasilabul abia putea să cuprindă căldura sentimentelor care-i animau.

Dar, în sălile de concert ale scolei, fetele şi călugăriţele care le supravegheau glumeau vesele în intervalul concertelor, împărţeau răcoritoare şi aruncau priviri iscoditoare eleganţilor tineri care şedeau roi în faţa gratiilor artistic forjate.» *

Aici avea să asculte călătorul sosit din Mexic cel mai original şi cutremurător concert baroc

«ce-ar fi putut fi ascultat de veacuri – deşi veacurile nu şi-au amintit nimic şi e păcat pentru că merita în egală măsură să fie auzit şi văzut.» Şi tot aici, în Veneţia, la teatrul

San VAngelo avea să privească şi să asculte opera Motezuma de Antonio Vivaldi şi să se revolte în faţa acestei «baroce» interpretări a istoriei.

Dar ce însemna barocul european pentru Stăpân, pentru bogatul proprietar de mine de argint din Coyoacăn, din imensitatea continentului american?

Într-un cunoscut eseu publicat în 19662, Carpentier propune o schiţă de sinteză a latino-americanului prin definirea «contextelor» proprii acestuia (în concepţie sartriană) şi conchide că, în esenţă, America Latină este cea mai perfectă sinteză de tip baroc. Şi dacă pe

faţada unei biserici din Misiones, apare zugrăvit un înger cântând la maracase în mijlocul unei orchestre celeste, iar «Guantanamera», cântec popular cubanez, cântat în întreg continentul, conţine elemente melodice din vechea «Romånce de Gerineldo» din Evul mediu spaniol, în vreme ce salt, t>

Este» caret în fii

Ace/uit i

1 Ion Ianegic, Antonio Vivaldi, Bucureşti, 1965 [p. 48 – 52 passim].

* «Problematica de la actual novela latinoamericană» în Alejo Carpentier, Tientos y diferencias, La Habana.

1966 [p. 7 – 35].

Op.



marea cronică a cuceririi Indiilor scrisă de Berna/ Díaz de Castilia poate fi socotită «cel mai veridic roman cavaleresc ce s-a scris vreodată – roman cavaleresc în care geniile răului erau teuli vizibili şi palpabili, animalele necunoscute erau autentice, oraşe neştiute puteau fi admirate cu adevărat şi balaurii puteau fi văzuţi în râurile şi munţii nemaiîntâlniţi, scufundaţi în zăpezi şi piele», se poate afirma că America Latină, acest continent imens, prin tot ceea ce încă nu a fost descoperit, prin coexistenţa vârstelor istorice, a credinţelor şi culturilor, prin dimensiunile sale, este barocă; esenţa omului latino-american şi a pământului care l-a rodit este barocul. Dar nu barocul contorsiunilor europene, ci un altul «izvorât din copacii noştri, din lemnăria altarelor cu cioplituri decadente şi portrete caligrafice, ba chiar cu târzii urme de neoclasicism; baroc creat de nevoia de a numi lucrurile... „x America Latină este un continent încă nedescoperit din punct de vedere spiritual – afirmă Carpentier într-un eseu despre realul miraculos. Este un creuzet în care se contopesc credinţe, obiceiuri, realităţi ce încă n-au fost definite şi care constituie, de fapt, realitatea de zi cu zi. «Prin virginitatea peisajului, prin formarea şi ontologia sa, prin prezenţa faustică a indianului şi a negrului, prin revelaţia pe care a constituit-o recenta sa descoperire, prin fecundul amestec de rase pe care l-a produs, America e departe de a-şi fi epuizat tezaund de mitologii. Şi ce este istoria întregii Americi, dacă nu o cronică a realului miraculos?» Jar realul miraculos nu este altceva

decât o modalitate barocă: barocul continentului latino-american.

Această realitate trebuie descoperită şi descifrată, dar pentru a putea pătrunde dincolo de aparenţe, pentru a surprinde «miracolul», sâmburele magic al realităţii înconjurătoare, trebuie să se ajungă la o exaltare a spiritului. «... Miraculosul începe să se manifeste fără echivoc atunci când provine dintr-o neaşteptată modificare a realităţii, dintr-o revelaţie privilegiată a realităţii, dintr-o iluminare neobişnuită sau extrem de favorabilă a neobservatelor bogăţii ale realităţii, dintr-o amplificare a scărilor şi categoriilor realităţii, percepute cu o intensitate deosebită, în virtutea unei exaltări a spiritului ce conduce la un tip de stare limită». Mexicanul descoperă valenţele necunoscute ale propriilor sale meleaguri odată cu distanţarea, asemeni lui Carpentier. «Cea mai mare virtute a unei lungi şederi în Europa – scrie Carpentier

1 Op. dt., p. 33.

7 CONCERT BAROC

Într-un articol din 1939 – trebuie să fie aceea că ne învaţă să vedem propriile noastre ţări pentru a putea scrie mai bine despre ele şi pentru ele», iar Mexicanul afirmă după lungul său sejour în Italia: «Uneori e nevoie să te îndepărtezi de lucruri, să traversezi un ocean, ca să vezi lucrurile de aproape». Mexicanul, «nepotul unor oameni născuţi în Colmenar de Oreja fi Villamanrique del Tajo, născut în Extremadura şi botezat în Meddellin, ca Hernăn Cortés», porneşte însă spre Europa, nu din dorinţa de-a redescoperi ori de-a înţelege esenţa părutntului latino-american, ci dintr-o dorinţă de cunoaştere, din necesitatea de a reface a rebours drumul străbătut de strămoşii săi, din nevoia de autoidentificare spirituală şi culturală, prin cunoaşterea şi identificarea originilor. Dacă Primul Magistrat din Recursul la metodă are nostalgia lumii de aici (a Europei) în comparaţie cu lumea de acolo, Mexicanul simte nevoia să cunoască lumea de aici şi de-abia după aceea va putea compara şi analiza cele două lumi. Această întoarcere în spaţiu, încercare de înţelegere a prezentului prin trecut, înseamnă o întoarcere în timp şi implicit lichefierea timpului real, obiectiv, într-un timp unic, subiectiv. De fapt, timpul «întregii durate a existenţei civilizaţiei umane pe pământ», pentru că omul, în concepţia autorului, este, de multe ori, acelaşi la diferite vârste istorice şi «situându-l în trecut, îl urmărim, de fapt, în prezent». Mexicanul, împreună cu Vivaldi, Haendt\ şi Searlatti stau de vorbă în faţa mormântului lui Stravinsky

sau asistă la înmormântarea lui Wagner, iar negrul Filomeno, după ce-şi conduce Stăpânul la gară, se duce să asculte un concert dat de Armstrong. Şi dacă pe vremea hughenoţilor, Salvador Golomân fusese aclamat – pentru faptele sale de vitejie – de satiri, fauni, silvani, centauri şi naiade iţiţi de prin planta\lk\ de goiave din Cuba, iar flautele, fluierele, dairelele şi tamburinele se amestecau într-un universal concert cu acele tipinaguas făcute de indigeni din tărtăcuţe, de ce Vivaldi, Haendel şi Searlatti împreună cu fetele de la Ospedale să nu fi putut cânta un concerto grosso cu acompaniament de percuţie executat de negrul Filomeno, iar Stravinsky să nu li se pară celoM trei muzicieni destul de demodat în creaţia sa.

Planurile nu se contopesc, ci se împerechează doar, într-o ambivalenţă ontologică, după cum generalul şi individualul se îmbină, dar rămân totuşi distincte. «Trecerea la simbol se face cu uşurinţă, căci posibilitatea este cuprinsă în însăşi orientarea de teme şi motive: fiecare motiv J fiecare unitate tematică posedă o valoare potenţială de simbol. [...] Totodată, printr-un paralelism temporal, prin simultaneitatea epocilor proiectate asupra unui fenomen concret, ia naştere



planul semnificaţiilor figurate. Văzut prin prisma coincidenţelor cu generalul, cu constantele istorice, fenomenul nu mai poate avea legături foarte strânse cu o structură istorică concretă şi devine purtătorul unui înţeles general» l.

Dacă timpul poate stabili legături între trecut şi prezent prin identificarea fenomenului analizat cu constantele universale, în schimb, spaţiul nu poate fi lichefiat şi diferenţele între lumea de acolo (America) şi lumea de aici (Europa) sunt puse în evidenţă în mod pregnant. Confruntarea celor două lumi apare în aproape toate romanele lui Carpentier (Secolul luminilor, împărăţia acestei lumi, Recursul la metodă), zugrăvită în nuanţe diferite după cum a evoluat însăşi atitudinea scriitorului faţă de înţelegerea realităţii latino-americane. În Recursul la metodă accentul se pune pe aspectul politic al confruntării între Lumea Nouă şi Lumea Veche. În Concertul baroc, scriitorul urmăreşte cu precădere conflictul dintre cele două realităţi în sfera spiritualului, a culturii. Este ilustrată aici, poate cu mai multă pregnanţă decât în toate celelalte opere ale sale, ideea că

opoziţia dintre cele două lumi se manifestă, mai ales, în acest domeniu, datorită decalajelor de nivel de dezvoltare, a distanţelor sociale şi culturale. «… Când André Masson a vrut să picteze pădurile tropicale din insula Martinica, cu incredibilul ei hăţiş de plante şi obscena promiscuitate a unor fructe, miraculosul adevăr al temei l-a devorat pe pictor, lăsându-l aproape neputincios în faţa hârtiei albe. Şi-a fost nevoie de un pictor din America, cubanezul Wilfredo L-am, care să ne dezvăluie magia vegetaţiei tropicale, formele create de natura noastră, fără oprelişti – cu toate metamorfozele şi simbiozele lor –, în tablouri monumentale, de expresie unică în pictura contemporană» – scrie Carpentier într-unul din eseurile sale2. Şi dacă într-un concerto grosso, cei trei mari, Vivaldi, Haendel şi Scarlatti îl lasă să improvizeze pe negrul Filomeno un adevărat concert pentru instrumente de percuţie de-a lungul a treizeci şi două de măsuri, cu bunăvoinţă îndulcită de îndelungi libaţii, dar mai ales cu admiraţia şi curiozitatea proprie oamenilor în faţa ineditului, în schimb, sunt incapabili să pătrundă esenţa poveştii lui Montezuma despre cucerirea Mexicului şi nu văd în ea decât un subiect bun pentru o operă; dar şi aceasta, în aşa fel, încât să «încapă» cât mai perfect în modelele europene ale epocii. Aşa cum Masson era incapabil să picteze pădurile tropicale martinicheze, Vivaldi era incapabil să scrie o operă care să exprime

1 Andrei Ionescu, în căutarea identităţii culturale în «Secolul XX», 186 – 187 (7 – 7), 1976, p. 47.

2 «De Io real maravilloso americane» în Tientos y diferencias, p. 96.

9 CONCERT BAROC

spiritul şi realităţile unei lumi pe care n-o cunoaşte ţi n-o înţelege. «În America totul e fantasmagorie: poveşti cu Eldorado şi Potosi, oraşe fantomă, bureţi care vorbesc, berbeci cu lini roşie, Amazoane fără o ţâţă şi Orejoni care mănâncă iezuiţi…» – spune Părintele Antonio Vivaldi când Mexicanul, furios, îi reproşează că toată opera Motezuma este falsă. De-abia acum, Mexicanul atât de mândru de ascendenţa sa europeană, înţelege că aparţine altei lumi, unei lumi diferite, situată pe alt meridian nu numai geografic, ci, mai ales, spiritual. «În faţa Americii artificiale a poetului de duzină Giusti, am încetat să mă mai simt spectator, ca să devin actor – spune el […] Şi dintr-odată m-am simţit, parcă, în afara întâmplărilor, exotic în acest

loc, nepotrivit cu ambianţa, departe de mine însumi şi de tot ce este cu adevărat al meu [...] Mă întorc la mine chiar în noaptea asta. Eu am nevoie de alt aer care, învăluindu-mă, să mă dăltuiască şi să-mi dea formă.»

Lumea Nouă încă nu a fost descoperită din punct de vedere spiritual – crede Carpentier odată cu personajul său: «Viaţa noastră pare poveste oamenilor de aici pentru că au pierdut simţul fantasticului. Ei denumesc fantastic tot ceea ce e îndepărtat, iraţional, situat în trecut – spune Mexicanul. Nu înţeleg că fantasticul se află în viitor. Orice viitor este fantastic»... Dar Mexicanul nu este în stare să găsească o soluţie, e incapabil să remedieze această stare de lucruri şi preferă să se retragă în lumea din care a descins. E conştient de necesitatea unor schimbări fundamentale dar nu poate crede în mijloacele radicale de a schimba faţa lucrurilor. Se reafirmă aici o mai veche teză a scriitorului potrivit căreia viaţa omului este fără îndoială perfectibilă şi de aceea omul este mereu, ciclic, eroul unei drame al cărei deznodământ are menirea de a ne apropia tot mai mult de perfecţiune.

Cel ce îşi asumă, în mod conştient, această responsabilitate este negrul Filomeno. Pentru el, timpul nu este imaterial, nu se lichefiază şi nu poate aştepta Sfârşitul Vremurilor. Pe acest Pământ «destul de împuţit uneori», dar «nici atât de nedemn de recunoştinţă», Filomeno crede, cu iz de sentinţă voltairiană, că omul trebuie să-şi vadă de treburile lui într-o mişcare ciclică pe o spirală ascendentă.

Am putea spune că acest Concert baroc (scris în acelaşi an cu Recursul la metodă şi având multe trăsături comune cu acesta din urmă) este un adevărat roman de teză al scriitorului; că poate fi considerat cea mai desăvârşită ilustrare atât sub raportul fidelităţii, cât şi sub raportul realizării artistice, a tezelor lui Carpentier cu privire la realul miraculos şi, în genere, a întregii sale

IO ALEJO CARPENTIER

u coran estetici. Ajungând la ultima pagină, cititorul ar putea fi tentat să se întrebe dacă a citit un roman cu adevărat, sau a ţinut în mână o bijuterie barocă, ale cărei sclipiri şi încărcate cizeluri îţi fură ochiul şi te extaziază. Pentru a defini această carte-bijuterie, apelăm tot la Carpentier: «... romanul începe să fie mare roman (Proust, Kafka, Joyce...) când încetează să mai semene cu un roman; adică, atunci când,

născut dintr-o anumită literatură, depăşeşte această literatură, dând naştere, prin dinamica sa proprie, unei literaturi posibile, noi, ţintind spre noi ambianţe, înzestrată cu mijloace de cercetare şi explorare ce se pot materializa – nu se întâmplă întotdeauna – în realizări dăinuitoare. Toate marile romane ale epocii noastre au început prin a-l face să exclame pe cititor: „Ăsta nu-i roman!”» 1

Dan Munteann

«Problematica de la actual novela laiinoamericană >\ p. 13.

ÎI CONCERT BAROC

…cântaţi cu veselie… Psalmul 81

I

JL/E ARGINT cuţitele subţiri, furculiţele fine; de argint farfuriile în care un copac cizelat în argint în concavitatea arginturilor, se adăpa din seva fripturilor;

de argint fructierele, din trei platouri rotunde suprapuse, încununate cu o rodie de argint; de argint cupele de vin ciocănite de meşteri argintari;

de argint farfuriile pentru peşte cu o plătică tăiată pe un fundal de alge; de argint solniţele, de argint cleştii de spart nuci, de argint păhărelele, de argint linguriţele împodobite cu iniţiale… şi toate acestea erau înghiţite încet, fără grabă, cu grijă, ca argintul să nu atingă argintul, de vătuitele întunecimi ale cuferelor de lemn, de lăzile în aşteptare, de sipete cu încuietori solide, sub privirea stăpânului care, în halat de casă, făcea doar să sune argintul, din când în când, urinând cu măiestrie, cu un jet precis, abundent şi percutant, într-o oală de noapte de argint, al cărei fund era ornat cu un maliţios ochi de argint, repede orbit de o spumă ce sfârşea, reflectând atâta argint, prin a părea ea însăşi argintată… – «Aici ce rămâne – spunea Stăpânul – şi sici ce se ia.» Şi ceea ce se lua, era şi argint – nişte vase mai mici.

Ij CONCERT BAROC – Iprintre dantelele jupoanelor, în căutarea căldurii acelor segrete cose1 cântate de Dante. Slujitorul, pentru a fi în ton cu atmosfera, îşi luă lăuta de Paracho şi începu un cântec întru cinstirea Stăpânului înainte de a trece la cântece de inimă albastră ce povesteau despre frumoase ingrate, suspinele celor părăsiţi, femeia ce-am iubit atâta care-a plecat pentru totdeauna şi sufăr, sufăr, sufăr de atâta iubire, până ce Stăpânul, obosit de vechiturile alea, luând-o pe genunchi pe vizitatoarea nocturnă, porunci altceva, mai modern, ceva

din ce se învăţa la şcoala unde lecţiile îl costau o groază de bani. Şi în imensitatea casei de piatră vulcanică, sub bolţile decorate cu îngeraşi trandafirii, printre cuferele ce rămân şi cele ce se iau – ticsite de ibrice şi talgere de argint, pinteni de argint, cheutori de argint, racle de argint, glasul servitorului făcu să se audă, cu accentul caracteristic locuitorilor de pe coastă, un refren italian – foarte oportun într-o asemenea zi – pe care-l învăţase de la maestru cu o seară înainte:

Ah, dolente partita, Ah, dolente partita!...2

Dar, deodată, răsună gongul de la intrarea principală. Glasul cântăreţului se frânse, în timp ce Stăpânul, cu mâna stinse sunetul lăutei: «Vezi cine e... Dar nu lăsa pe nimeni să intre că sunt sătul de vizite de rămas-bun de trei zile încoace...» Scârţâiră îndepărtate balamale, cineva ceru scuze în numele celor care îl însoţeau, se ghici un «mulţumesc», se auzi un grijuliu «să nu-l trezeşti») şi un «noapte bună» în cor. Şi slujitorul se întoarse cu un lung sul de

1 Tăinuite lucruri (în it. în orig.).

2 Ah, dureroasă plecare... (în it. în orig.).

20 ALEJO CARPENTIER – Ihârtie de fabricaţie olandeză, unde, în scriere rondă, uşor de citit, se înşirau comisioanele şi cererile de ultimă oră – care le vin în minte oamenilor n clipa când eşti gata de plecare – adresate călătorului de către prieteni şi amici de petrecere... Esenţă de lămâie bergamotă, mandolină cu încrustaţii de sidef în stil cremonez – pentru fiica sa – şi un butoiaş de marrasquino de Zara voia inspectorul pentru măsuri şi greutăţi. Două felinare în stil bolognez pentru trăsură, cerea Íñigo, meşterul argintar – gândindu-se, cu siguranţă, să le folosească drept model pentru un nou articol ce-ar putea fi pe placul lumii de aici. Un exemplar din Bibliotheca Orientalis a caldeanului Assemino, bibliotecar la Vatican, cerea parohul, în afară de câteva «monede romane» – în fine, dacă n-o să coste prea scump! – pentru colecţia lui numismatică şi, dacă e posibil, un baston de chihlimbar polonez cu măciulie aurită (poate să nu fie chiar de aur), din cele care se vindeau în nişte tocuri lungi căptuşite cu catifea stacojie. Notarul dorea ceva ciudat: nişte cărţi de joc necunoscute aici, denumite minchiate inventate, după cum se spunea, de pictorul Michelangelo, ca să-i înveţe aritmetica pe copii şi care, în loc să aibă clasicele figuri: care, pică, treflă, cupă, aveau desenate pe ele Soarele, Luna, stele, un Papă, un Diavol, Moartea, un Spânzurat, Nebunul –

cartea fără niciun punct – şi Trâmbiţele Judecăţii de Apoi, ce puteau anunţa un substanţial Triumf. («Cărţi de ghicit şi de descântec» – insinua femeia care, ascultând lista îşi scotea brăţările şi ciorapii.) Dar cea mai nostimă era rugămintea Judecătorului Emerito: cerea pentru cabinetul lui de curiozităţi, nici mai mult, nici mai puţin decât o colecţie de mostre de marmură italiană, insistând ca aceasta să cuprindă – dacă e posibil – cipolinul, turchinul, o marmură asemănătoare cu mozaicul, marmura galbenă de Siena, fără să uităm marmura de Penteli vrâstată, cea roşie de Numidia, foarte folosită în antichitate şi cine ştie, poate vreo bucăţică de lumaşel

21 CONCERT BAROC – Icu urme de scoici în nervuri şi dacă nu consideră că abuzează de atâta amabilitate, o mică lespede de serpentin – verde, verzui, pestriţ ca cea folosită la unele construcţii din Renaştere… «Aşa ceva nu poate căra niciun hamal egiptean, din cei lăudaţi de Aristofan pentru forţa lor! exclamă Stăpânul. Doar n-o să umblu cu o mie de cufere în spate. N-au decât să mă pupe toţi, că eu n-am de gând să-mi pierd timpul în călătorie căutând infolii rare, pietre nemaiîntâlnite ori balsamul lui Ferabrâs. Singurul căruia îi voi satisface dorinţele o să fie profesorul tău de muzică, Francisquillo; ăsta îmi cere numai lucruri modeste şi uşor de adus: sonate, concerte, simfonii, oratorii – multă armonie şi loc puţin în geamantan… Şi-acum, cântă mai departe, fiule…»

Ah, dolente partita, Ah, dolente partita!

Şi pe urmă, A un giro sol di belv occhi lucenti, pe care nu şi-l amintea prea bine… Dar când servitorul îşi sfârşi madrigalul, luându-şi ochii de pe lăută, văzu că e singur; Stăpânul şi vizitatoarea cea de seară intraseră în odaia cu sfinţi înrămaţi în argint ca să oficieze bucuriile despărţirii în patul cu încrustaţii de argint, la lumina lumânărilor groase în sfeşnice înalte de argint.

d citii

IZ ALEJO CARPENTIER – I-II

Stă PÂNUL se învârtea printre cuferele îngrămădite într-un şopron – aşezându-se pe câte unul, mişcând niţel altul – rumegându-şi furia în frânturi de monolog, în care mânia alterna cu descurajarea.

Aveau dreptate anticii când spuneau că bogăţiile nu înseamnă fericire şi că aurul de fapt, argintul – nu putea nimic în faţa unor necazuri semănate de ursită pe drumul spinos al fiecărui suflet

omenesc. De la plecarea din Veracruz, asupra corăbiei se abătuseră toate vânturile lumii, care pe hărţile alegorice umflă obrajii geniilor răului, duşmani ai oamenilor mării. Cu pânzele sfâşiate, coca avariată şi puntea în bucăţi, corabia ajunsese în cele din urmă într-un port primitor, ca să găsească

Havana îndoliată de o înfiorătoare epidemie de febră galbenă. Aici – aşa cum ar fi spus Lucreţiu – «fiecare, plin de-a lui mâhnire, îşi îngropa pe-ai săi după putinţă» (De Rerum Natura, Cartea VI1, preciza călătorul erudit, când cita aceste vorbe din memorie). Şi de aceea, în parte fiindcă trebuia reparată

«... et unus/quisque şutim pro re fcognatum] maestus humabat», vv. 1280 – 1281, traducere de T. Naum, Bucureşti, 1965.

Jj CONCERT BAROC – \\.

corabia şi reaşezată încărcătura – prost aranjată, de la început, de docherii veracruzani –, dar, mai ales pentru că era înţelept să ancoreze departe de aşezarea biciuită de nenorocire, se aflau în această Villa de Regla, a cărei sărmană realitate de sat înconjurat de pâlcuri de manglieri, făcea să crească, în amintire, prestigiul oraşului lăsat în urmă, ce se înălţa cu scânteierea cupolelor, siluetele somptuoase ale bisericilor, imensitatea palatelor – şi mozaicurile florale ale faţadelor, frunzele de acant ale altarelor, bijuteriile tabernacolelor, policromia policandrelor – asemeni unui fabulos Ierusalim zugrăvit pe-o catapeteasmă de altar. Aici, în schimb, erau uliţi înguste, cu căscioare scunde, ale căror ferestre, în loc să aibă grilaje din fier forjat, se deschideau în spatele unor gratii vopsite prost în alb, sub acoperişuri care, în Coyoacân de-abia de-ar fi slujit la coteţe de păsări sau cocini de porci. Şi totul era împietrit într-o arşiţă de brutărie, mirosind a nămol şi bălăceală de porci, duhoare de scroafă şi bălegar de vită, zăpuşeală cotidiană ce te făcea să preaslăveşti, nostalgic, transparenţa dimineţilor mexicane, cu vulcani ce dădeau iluzia că sunt! atât de aproape, încât piscurile lor păreau că se află la jumătate de oră de drum, celui ce contempla splendoarea strălucirii lor albe detaşându-se pe albastrulj imenselor vitralii. Şi aici poposiseră, cu lăzi, cufere, baloturi şi coşniţe, pasagerii corăbiei bolnave, aşteptând să i se vindece rănile, în vreme ce, în oraşul din faţă, înălţat mândru deasupra apelor portului, domnea tăcerea sinistră a porţilor închise de epidemie. Închise erau saloanele de dans, de guaracha1 unduitoare, cu

mulatrele ce-şi ofereau trupul sub dantela jupoanelor scrobite. Închise casele de pe străzile Mercaderes, Obrapid, Oficios, unde se prezentau adesea – deşi asta nu era ceva deosebit de nou – orchestre de pisici mecanice, concerte

1 Dans din Cuba şi Porto Rico.

24 ALEJO CARPENTIER – IIinterpretate la sticle umplute cu apă, curcani ce dansau forlana \ faimoşii Gemeni de Malta şi păsărele care în afară de faptul că erau dresate să cânte melodiile la modă, îţi ofereau în cioc şi bileţele unde era scris destinul fiecăruia. Şi ca şi cum Domnul ar fi vrut, din timp în timp, să pedepsească multele păcate ale acestui oraş palavragiu, îngâmfat şi indolent, asupra lui cădea, ca din senin, când se aştepta mai puţin, suflarea blestemată a febrei ce provenea – după părerea unor pricepuţi – din putregaiul ce umplea mlaştinile din apropiere, încă o dată răsunase cu mânie acel Dies Irae şi oamenii îl acceptau ca pe o nouă preumblare, de rutină, inevitabilă, a Harabalei Morţii; partea proastă, însă, era că Francisquillo, după ce tremurase trei zile, îşi dăduse sufletul într-o horcăială înecată de sânge. Cu chipul mai galben decât pucioasa de la spiţerie, l-au vârât într-un coşciug şi l-au dus la un cimitir unde sicriele erau puse unele peste altele de-a curmezişul, ca lemnele în stivă, pentru că, în pământ, nu mai era loc pentru toţi cei aduşi de peste tot… Şi iată-l pe Stăpân fără servitor, de parcă un Stăpân fără slugă ar mai fi stăpân adevărat, văzându-şi ratată, din lipsă de slujitor şi de lăută mexicană, marea intrare în scenă, remarcabila apariţie pe care visase că şi-o va face pe meleagurile pe unde avea să ajungă, bogat, nespus de bogat, împărţind argintul, unul dintre nepoţii celor ce plecaseră de pe acele tărâmuri – săraci de n-aveau după ce bea apă – cum se spune – pentru a-şi căuta norocul pe pământul Americii. Iată, însă, că în hanul de unde pleacă, în fiecare dimineaţă, căruţele spre Jaruco, atenţia i-a fost atrasă de un negru liber, priceput la ţesălat şi îngrijit animalele care, în clipele de răgaz, când nu se ocupa de vite, ciupea corzile unei chitare obosite, sau după poftă, cânta ireverenţioase cânticele despre

1 Vechi dans italian.

Jj CONCERT BAJR. OC – IIcălugări preacurvari şi curviştine zglobii, acompaniindu-se cu o tobă sau, alteorij bătând ritmul refrenelor cu o pereche de furcheţi de barcă, al căror sunet, când erau loviţi, se aude – ciocan izbit de metal – în atelierele argintari Jd

mexicani. Călătorul, ca să-şi ostoiască nerăbdarea de-a continua traversarea, se aşază în fiecare seară, în ograda din spate, să-l asculte. Şi-şi spune că-n ziua de azi, când e la modă ca seniorii foarte bogaţi să aibă paji negri – se pare că harapi din ăştia au apărut deja în capitalele Franţei, Italiei, Boemiei, ba chiar şi în îndepărtata Danemarcă unde reginele, după cum se ştie, îşi omoară soţii cu otravă ce, asemeni unei muzici cu puteri infernale, le pătrunde în urechi, nu i-ar pica rău să-l ia cu el pe căruţaş, învăţându-l, bineînţeles, o serie de lucruri pe care le ignoră, după cât se pare. îl întreabă pe hangiu dacă individul e băiat cinstit, cu frica lui Dumnezeu şi comportare frumoasă şi i se răspunde că nu e altul să-l întreacă în tot târgul şi că, pe deasupra, ştie să citească, poate să scrie scrisori mai simple şi se zice chiar că ştie să cânte după note. Intră deci în vorbă cu Filomeno – căci aşa se numeşte căruţaşul – şi află că e strănepotul unui negru Salvador care, în urmă cu un veac a fost eroul unei atât de nemaipomenite isprăvi, încât un poet din partea locului, pe nume Silvestre de Balboa, a cântat-o într-o lungă şi bine ritmată odă intitulată Pildă de răbdare… «într-o zi… – după spusele băiatului –, aruncă ancora în apele portului Manzanillo, acolo unde o nesfârşită perdea de copaci se-ntinde pe ţărm şi ascunde ochiului răul ce-ar putea veni pe mare, o brigantină sub comanda lui Gilbert Giron, eretic francez, din cei ce nu cred în Fecioare şi sfinţi, căpitan al unei şleahte de luterani, aventurieri de tot soiul, din cei care, la fel ca mulţi alţii, gata oricând să prade, să jefuiască ori să se ocupe de contrabandă, bântuiau apele Floridei şi Marea Caraibilor, ţinându-se de

26 ALEJO CARPENTIER – IInetrebnicii. Banditul de Giron află că prin părţile Yarei, la câteva leghe de coastă, se afla în trecere, vizitându-şi dioceza, bunul Fray Juan de las Cabezas Altamirano, episcop al acestei insule, ce mai înainte se numea Fernandina – pentru că, atunci când a zărit-o prima oară Marele Amiral Don Cristofor, în Spania domnea un rege Fernando, cu nimic mai prejos decât regina, aşa spuneau oamenii pe vremea aceea, poate din pricină că datoria unui rege e să stea deasupra reginei şi în chestiile astea de alcov, până la urmă nimeni nu ştie cine e deasupra şi cine dedesubt, iar treaba cu dacă bărbatul să fie deasupra sau dedesubt e o chestie care…» «Continuă-ţi istoria, băiete – îl întrerupse călătorul – fără să te pierzi în divagaţii şi ocolişuri; că e nevoie de multe dovezi şi paradovezi ca să

scoţi la lumină adevărul.» «Aşa o să fac» – zice băiatul. Şi ridicându-şi braţele şi mişcându-şi mâinile ca pe nişte păpuşi, cu degetele mari şi cele mici în chip de mânuţe, continuă să povestească cele întâmplate plin de viaţă, asemeni unui comediant talentat ce-şi scoate personajele din buzunare şi le pune să joace pe o scenă imaginară. («Aşa povestesc şi unii comedianţi prin bâlciuri, în Mexic – se gândea călătorul – măreaţa istorie a lui Montezuma şi Hernán Cortés.»). Hughenotul află că Sfântul Păstor al Fernandinei înnopta în Yara şi pleacă după el, urmat de tâlharii săi, cu păcătosul gând de-a-l răpi şi de-a cere un preţ bun pentru răscumpărare. Ajunge în târg în zorii zilei, îi găseşte pe locuitori dormind, pune mâna pe virtuosul prelat fără multe politeţuri şi fasoane şi cere pentru eliberarea lui, un tribut – enorm pentru oamenii aceia sărmani – de două sute de ducaţi, o sută de arrobasx de carne şi slănină şi o mie de piei de animale, pe lângă alte lucruri mai mărunte pe care le pofteau păcătoşenia şi bestialitatea unor asemenea piraţi.

1 Arroba – măsură de greutate egalii cu 11, 5 kg. 27 CONCERT BAROC – II-Bieţii târgoveţi strâng cele cerute pentru exorbitanta răscumpărare şi Episcopul este redat parohiei sale, unde e primit cu mare alai şi multă bucurie – «de care vom povesti mai târziu pe îndelete», precizează băiatul înainte de a-şi îngroşa vocea şi a-şi compune o figură fioroasă pentru a trece la a doua parte poveştii, mult mai dramatică… înfuriat de cele întâmplate, un ciudat căpitan Gregorio Ramos, «curajos ca Roland Cavalerul», îşi zice că francezul nu trebuii să scape nepedepsit şi nici să se bucure de prada atât de uşor dobândită cu viclenie. Adună în grabă o ceată de bărbaţi cu inimi viteze şi curaj cât şapte fiecare şi în fruntea lor se îndreaptă spre Manzaniuo cu gândul de-a-l ataca pe Giron. Ceata era alcătuită din oameni înarmaţi cu spade de oţel, halebarde, tunurj scurte cu fitil, dar cei mai mulţi, totuşi, puseseră mâna pece crezuseră că le-ar sluji mai bine la luptă, nefiind militari de meserie; unul avea o rangă cu vârf ascuţit şi reuşise să mai facă rost şi de-o suliţă ruginită; altul du pe umăr o strămurariţă ori vreo unealtă de lucrat câmpul cu o piele de lamantin în loc de scut. Veneau şi servitori indieni, gata să lupte după obiceiul naţiei, cu vicleşuguri de ei ştiute. Dar mai ales – mai ales! – în trupa însufleţită de o eroică hotărâre, se afla cineva, el, Acela (şi povestitorul îşi scoase pălăria de paie cu ciucuri zburliţi), căruia poetul Silvestre dt

Balboa avea să-i dedice în mod special o strofă:

Printre ai noştri, păşea cu vitejie un etiopian de multă laudă demn, pe nume Salvador, negru de omenie, din cei care în Yara pământul îl lucrează, fiul lui Golomon, bătrânul înţelept, şi care cu machete şi lance se-narmează văzându-l pe Giron, corsarul curajos şi se aruncă asupră-i precum un leu furios.

Crâncenă şi îndelungată fu bătălia. Negrul rămăsese aproape gol, cu hainele sfâșiate de pe urma furioaselor lovituri ale luteranului, bine apărat de cămaşa de zale de lucrătură normandă. Dar după ce-l batjocori, hăitui, osteni şi încolţi cu vicleşuguri din cele ce se folosesc la trierea vitelor sălbatice, bravul Salvador

...Îşi adună puterile şi drept, îl străpunse iute cu lancea în piept.

Oh, Salvador creolul, negru mult lăudat!

Faima-ţi, viteze, să nu secătuiască, intru slava ta, cel mai brav soldat vorba şi condeiul să nu ostenească!

Apoi, i se taie piratului capul şi e proţăpit în vârful unei suliţi pentru ca toţi cei întâlniţi pe drum să afle de sfârşitul lui mizerabil, înainte de-a fi înfipt într-un pumnal ce-i intră în gâtlej până la plasele – şi cu acest trofeu, în admiraţia tuturor, învingătorii ajung în vestitul oraş Bayamo. Într-un strigăt, locuitorii cer drept răsplată pentru vitejia sa, ca negrul Salvador să devină om liber, căci merită pe deplin aceasta. Autorităţile îi acordă această favoare. Şi, odată cu întoarcerea Sfântului Episcop, întregul oraş e în sărbătoare. Şi-i atât de mare mulţumirea bătrânilor şi veselia femeilor şi larma copiilor, încât, mâhnit că nu a fost poftit la petrecere, din plantaţiile de goiave şi din lanurile de trestie de zahăr, priveşte şi se minunează un public (zice Filomeno ilustrându-şi enumerarea, cu gesturi ce zugrăvesc veşminte, coarne şi alte atribute) de satiri, fauni, silvani.

31 CONCERT BAROC – IIsemicarpi, centauri, naiade şi chiar driade «în jupon». (Chestia asta cu semicarpii şi centaurii ivindu-se prin plantaţiile de goiave din Cuba i se păru călătorului o dovadă de imaginaţie excesivă din partea poetului Balboa, ceea ce însă nu-l împiedică să se mire că un tânăr negru din Regla e în stare să pronunţe atâtea cuvinte din îndepărtata păgânătate. Căruţaşul însă, mândri de stirpea sa – fudul că străbunicul său fusese obiectul unor atât de extraordinare onoruri – nu se îndoia că pe aceste meleaguri au existat fiinţe supranaturale, zămisliri a mitologiilor clasice, asemănătoare

multor altora, cu ten mai tuciuriu, ce continuau să sălăşluiască aici, în păduri, izvoare şi peşteri – aşa cum locuiseră pe vremuri în împărăţii imprecise şi îndepărtate de unde vor fi sosit părinţii vestitului Salvador care, în felul lui, era un soi de Achile, căci acolo unde nu există o Troia, păstrând proporţiile de rigoare, eşti Achile în Bayamo sau Achile în Coyoacân, după cât de însemnate sunt evenimentele). Acum însă, maimuţărindu-se şi mestecând onomatopee, frânturi de cântece pe tonuri înalte şi joase, bătăi din palme şi zguduituri, cu lovituri date în cufere, hârdaie, albii de rufe, iesle, mângâieri de beţişoare pe furcoaiele din ogradă, exclamaţii şi bătăi din picior, Filomeno încearcă să reînvie clocotul muzicii auzite la acea sărbătoare memorabilă care a durat, poate, două zile şi două nopţi, cântată la instrumente înşirate de poetul Balboa într-o filarmonică enumerare: flaute, fluiere şi «rebeci o sută» («umplutură de versificator căruiJ îi lipseşte rima – cugetă călătorul – că nimeni n-a auzit vreodată de simfonii pentru o sută de rebeci, nici chiar la curtea regelui Filip, atât de iubitor de muzică, după cum se spune, încât niciodată nu pleca în călătorie fără o orga portativă, la care cânta, în vremea popasurilor, orbul Antonio de Cabezon») trompete, dairele, tamburine şi tobe, ba chiar şi nişte tipinaguas, din cele pe care

} ALEJO CARPENTIER – Hle fac indienii din tărtăcuţe – pentru că în acel universal concert se amestecară muzicanţi din Castilia şi Canare, creoli şi metişi, indieni şi negri. «Albi şi tuciurii la un loc într-un asemenea tămbălău? – se întreabă călătorul. Imposibilă armonie! Niciodată nu s-a văzut tâmpenie mai mare, căci rău se împreunează vechile şi nobilele melodii castiliene, subtilele schimbări de tonalitate şi nuanţele iscusiţilor maeştri, cu zarva barbară stârnită de negri când îşi sună dairelele, maracasele şi darabanele!... Trebuie să fi fost o cacofonie infernală şi am impresia că Balboa ăla era un mare farsor!» Dar se gândeşte, de asemenea – acum, mai mult ca înainte – că strănepotul lui Golomon ar fi cel mai potrivit pentru a moşteni podoabele vestimentare ale răposatului Francisquillo şi, într-o dimineaţă, după ce i-a făcut propunerea lui Filomeno să intre în slujba sa, străinul îi probează o livrea roşie care îi vine de minune. Pe urmă îi pune o perucă albă care îl face mai negru decât e. Cu pantalonii şi ciorapii de culoare deschisă se descurcă destul de bine. Cât priveşte pantofii cu cataramă, bătăturile li se cam împotrivesc, dar o să se

obişnuiască... Şi, discutând ceea ce era de discutat, aranjând totul cu hangiul, Stăpânul, cu o pălărie albă cu boruri mari se îndreaptă spre debarcaderul din Regla, în acea dimineaţă de septembrie, urmat de negru care-i ţine deasupra capului o umbrelă de pânză albastră cu ciucuri argintaţi. Serviciul pentru micul dejun cu căni mari şi căni mici, toate de argint, lighenaşul şi oala de noapte, clistirul – tot de argint –, birouaşul şi trusa de brice, relicvariile Fecioarei şi Sfântului Cristofor, protectorul călătorilor şi navigatorilor vin în cufere, urmate de alt cufăr cu tobele şi chitara lui Filomeno, duse pe umeri de sclavi pe care servitorul, încruntat pe sub borul îngust al unui tricorn lăcuit, îi grăbeşte strigându-le vorbe urâte pe limba lor.

33 CONCERT BAROC – II-III

OTRĂNEPOT al unor oameni născuţi undeva între Colmenar de Oreja y Vilamanrique del Tajo şi care, tocmai de aceea, povestiseră minunăţii despre locurile lăsate în urmă, Stăpânul îşi închipuia că Madridul este altceva. Trist, şters şi sărac îi părea acest oraş, după ce crescuse înconjurat de argint şi piatră vulcanic în Mexic. În afară de Piaza Mayor, aici totul părea strâmt, jegos şi pipernicit, când te gândeai la străzile de acolo, largi şi împodobite cu portaluri în teracotă şi balcoane purtate pe aripi de cherubini, între cornuri ale abundenţei ce revărsau fructe de piatră şi litere înlănţuite în lăstari de viţă şi iederă şi care, dovezi de rafinată pictură, trâmbiţau faima giuvaiergiilor. Aici, hanurile erau proaste, cu miros de ulei rânced ce se strecura în camere şi în multe nu te puteai odihni în voie din cauza gălăgiei făcute de comedianţi în curte, recitând versurile unei ode, sau urlând în chip de împăraţi romani, schimbându-şi togile din cearşafuri şi perdele cu costume de nebuni ori de ţărani, în farse însoţite de cântece care, dacă îl distrau grozav pe negrii prin noutatea lor, îl enervau destul de tare pe Stăpân datorită lipsei lor de armonie. De bucătărie nu nu se putea vorbi: în faţa pârjoalelor cotidiene şi a monotoniei aceluiaşi batog.

ALEJO CARPENTIER – HImexicanul evoca gustul rafinat al plăticăi, deliciile curcanului înveşmântat în sosuri cafenii cu aromă de ciocolată, iuţi cât o mie de ardei; în faţa verzei de fiecare zi, fasolea fără gust, năutul şi varza creaţă, negrul cânta încântările unui avocado dolofan şi topindu-se în gură, ale rădăcinilor de malanga ce, stropite cu oţet, cu pătrunjel şi usturoi se aduceau la mesele din ţara lui, escortate de raci ale căror guri de carne roşie erau mai gustoase decât

muşchiuleţul împănat de pe aici. În timpul zilei, umblau prin cârciumi cu vin bun şi, mai ales, prin librării, unde Stăpânul cumpăra tomuri vechi cu scoarţe frumoase, tratate de teologie, din cele care fac bine întotdeauna într-o bibliotecă, fără să reuşească să se distreze în vreun fel. Într-o noapte, s-au dus la curve într-o casă unde i-a primit o matroană obeză, cârnă, saşie, cu buză de iepure, ciupită de vărsat, cu guşile revărsate, al cărei dos, ce se mişca la o palmă şi jumătate de la pământ părea al unei pitice uriaşe. Orchestra de orbi atacă un menuet cu inflexiuni toledane şi, strigate pe nume, apărură Filis, Cloris şi Lucinda, îmbrăcate în păstoriţe, urmate de Isidra şi Catalana, care tocmai îşi înghiţiseră cina, pâine cu untură şi ceapă, trecându-şi din gură în gură o butelcă de Valdepeiâas ca să alunece ultimul dumicat. În noaptea aceea se bău năprasnic, Stăpânul povesti aventurile lui de miner pe meleagurile din Taxco şi Filomeno se produse cu dansuri din ţara lui, în ritmul unei melodii cântate de el, în al cărei refren era vorba de o viperă cu ochi ce păreau de jăratec şi dinţi ca nişte ace. Casa se închise întru reuşita chefului cu străinii şi să fi fost ceasurile prânzului deja, când cei doi se întoarseră la han, după ce mâncaseră veseli cu târfele. Dacă Filomeno se lingea pe buze de plăcere amintindu-şi primul său festin cu carne albă, Stăpânul, în schimb, urmărit de o gloată de cerşetori, de-abia mai ieşea pe stradă, unde pălăria sa albă brodată cu fir de argint era cunoscută de toţi, şi nu înceta să se lamenteze

/ CONCERT BAROC – III – contra mizeriei acestui oraş atât de lăudat – adevărat că, în comparaţie cu ceea ce lăsase de partea cealaltă a Oceanului nu însemna mare lucru – unde un cavaler, cu meritele şi înfăţişarea lui trebuia să se uşureze cu târfe, pentru că nu găsea o doamnă de condiţie care să-i deschidă uşile alcovului ei. Aici, bâlciurile nu aveau culoarea şi animaţia celor din Coyoacân; prăvăliile erau sărace în mărfuri şi obiecte de artizanat, iar mobilele oferite de unele din ele aveau un stil solemn şi trist, ca să nu spunem demodat, deşi erau din lemn bun, cu lucrături de piele în relief; întrecerile cu cai erau proaste, călăreţilor le lipsea curajul şi când defilau pentru începerea întrecerii cu lancea, nu-şi purtau caii în acelaşi pas şi nici nu ştiau să se năpustească în galopl nebunesc spre tribune, înfrânându-şi armăsarul pe toate patru picioarele când catastrofa unei izbituri părea inevitabilă. Cât priveşte piesele religioase jucate în barăci pe străzi,

erau în evidentă decădere, cu diavolii cu coarne boante, Pilaţi afoni, sfinţi cu nimburi roase de şoareci. Treceau zilele şi Stăpânul, cu tot bănetul pe care-l adusese, începea să se plictisească înfiorător. Şi într-o dimineaţă se simţi atât de plictisit, încât hotărî să-şi scurteze şederea la Madrid, ca să ajungă cât mai grabnic în Italia, unde carnavalul ce începea de Crăciun atrăgea lume din toată Europa. Cum Filomeno era parcă fermecat de zburdălniciile lui Filis şi ale Lucindei, care în casa piticei uriaşe visau cu el într-un pat mare înconjurat de oglinzi, primi cu mâhnire ideea călătoriei. Dar Stăpânul îi repetă de atâtea ori că femeile astea de-aici erau de marda şi de mizerie pe lângă

36 ALEJO CARPENTIER – IIIce-o să găsească în Oraşul Pontifical, încât negrul, convins, închise cuferele şi se înfăşură în pelerina de vizitiu pe care tocmai şi-o cumpărase. Coborând spre mare, în etape scurte, dormind în hanuri albe – tot mai albe – în Taranebn sau Minglanilla, mexicanul încercă să-l distreze pe servitor cu povestea unui hidalgo nebun ce rătăcise prin acele locuri şi care, o dată, crezuse că nişte mori de vânt («ca aia pe care o vezi acolo»...) erau uriaşi. Filomeno spuse că morile acelea nu semănau deloc cu nişte uriaşi, şi că dacă-i vorba de uriaşi adevăraţi, erau unii în Africa, atât de mari şi de puternici, că se jucau după voia lor cu trăsnetele şi cutremurele...

Când ajunseră în Cuenca, Stăpânul observă că oraşul acesta, cu strada mare urcând pe spinarea unui deal, nu-i ajungea nici la degetul mic oraşului Guanajuato, care avea o stradă la fel, la capătul căreia era o biserică.

Valencia le-a plăcut pentru că acolo regăsiră un ritm de viaţă lipsit de grija ceasurilor, ce le amintea acel

«nu face mâine ce poţi face poimâine» de pe meleagurile lor cu atole şi sosuri de usturoi. Şi astfel, tot urmând drumuri de unde se vedea marea mereu, ajunseră la Barcelona, bucurându-şi auzul de sunetul multor fluiere şi tobe, clinchet de clopoţei şi strigătele de «la o parte, la o parte» ale poştalioanelor care plecau din oraş.

Văzură corăbiile ancorate la ţărm care cu pânzele coborâte îşi arătau siluetele împodobite cu flamuri şi steguleţe ce tremurau în vânt, sărutau şi mângâiau apa.

Marea voioasă, pământul vesel, aerul limpede păreau că insuflă şi nasc

39 CONCERT BAROC – III – bucuria în toţi oamenii. «Parc-ar fi

furnici – spunea Stăpânul, privind cheiul de pe puntea navei ce a doua zi pornea spre Italia. Dacă îi laşi, ar ridica palate atât de înalte, încât ar zgâria norii.» Lângă el, Filomeno se ruga, în şoaptă, unei Fecioare cu obrazul negru, patroana pescarilor şi navigatorilor, să aibă o călătorie bună şi să ajungă sănătoşi în portul Roma, care, în mintea lui, fiind un oraş important, trebuia să se înalţe pe malul Oceanului, în spatele unui brâu lat de recife ca să-l apere de cicloane – cicloane ce ar dărâma clopotele de la San Pietro, cam la zece ani o dată, aşa cum se întâmpla la Havana cu bisericile San Francisco şi Espíritu Santo.

40 ALEJO CARPENTIER – III-IV

Î

N CENUŞIU de ape şi ceruri înceţoşate, în ciuda blândeţii acelei ierni; sub cenuşa norilor cu nuanţe de sepia când se zugrăveau jos, deasupra talazurilor mari, molatice, rotunjite – lâncezind în legănările de spumă – ce se spărgeau sau se învolburau în trecerea de la un ţărm la altul; între estompări de acuarelă foarte apoasă ce ştergeau conturul bisericilor şi al palatelor, în umezeala ce se definea în tonuri de alge pe scări şi cheiuri, în pluviale reflexe pe pavajul pieţelor, în pete pâcloase întinse de-a lungul zidurilor linse de mici valuri tăcute; în evanescenţe, surdine, lumini de ocru şi tristeţi de mucegai la umbra podurilor aruncate peste pacea canalelor; la picioarele chiparoşilor, copaci de-abia schiţaţi; între pâcle, opalescenţe, nuanţe crepusculare, sanguine stinse, fumuri de un albastru pastel, izbucnise carnavalul, marele carnaval al Bobotezei, în galben portocaliu şi galben mandarină, în galben canar şi verde broască, în roşu granat, roşu prigoare, roşu de lac chinezesc, în costume cu pătrăţele de şah albastru şi şofran, funde şi cocarde, vrâstate cu maroniu şi alb-frizer, cu bicornuri şi panaşe, luciri de mătăsuri scânteind în grămezi de

41 CONCERT BAROC – IVsatinuri şi panglici, costume turceşti şi măşti hidoase, într-o asemenea larmă de schimbale şi morişti, tobe, dairele şi trâmbiţe, încât toţi porumbeii din oraş, într-un stol ce pentru câteva clipe întunecă firmamentul, fugiră spre ţărmuri îndepărtate. Brusc, adăugându-şi simfonia la cea a stindardelor şi flamurilor, sej aprinseră lampioanele şi luminile vaselor de război, fregate, galere, ale navelor comerciale, goeletelor pescăreşti, cu echipaje costumate, în timp ce apăru, asemeni unei pergole plutitoare, cârpit cu scânduri desperecheate şi doage de butoi, dărăpănat, dar încă arătos şi mândru,

ultimul bucentaur1 al Serenisimei Republici, scos din şopronul său în această zi de sărbătoare ca să împrăştie scântei, rachete, artificii într-un foc bengal încununat de jocuri de ape şi meteori… şi atunci, toată lumea s-a schimbat la faţă. Măşti de albeaţa cretei, toate la fel, împietriră chipurile domnilor de condiţie, între lacul pălăriilor şi gulerele pelerinelor; măşti de catifea întunecată ascunseră feţele, cu viaţă doar pe buze şi în ochi, ale doamnelor cu picior fin, acoperite de glugi. Cât priveşte poporul, marinarii, zarzavagiii, vânzătorii de gogoşi şi de peşte, soldaţii, scribii, barcagiii, cămătarii, se produse o transfigurare generală, ce ascunse] chipurile cu piele întinsă sau zbârcită, mutra înşelatului, nerăbdarea înşelătorului sau perversitatea desfrânatului, sub cartonul pictat al măştii de mongol, de mort, de Rege Cerb, sau al atâtor altora cu nasuri de beţivani, mustăţi în stil berber, bărbi de bărboşi şi coarne de încornoraţi. Schimbându-şi vocea, damele decente se uşurau de toate obscenităţile şi porcăriile pe care le adunaseră în suflet11 de luni de zile, în vreme ce poponarii, în costume mitologice sau în fuste spanioleşti, îşi îndulceau glasul în propuneri ce nu rămâneau întotdeauna vane. Toată lumea vorbea, striga, cânta, trâmbiţa, înjura, oferea, făcea curte, insinua.

1 Centaur cu trup de taur.



cu voce schimbată, între dugheana cu marionete, scena comedianţilor, catedra astrologului ori vitrina vânzătorului de ierburi de dragoste, elixiruri pentru junghiuri în şale ori de putut pentru bătrâni. Acum, vreme de patruzeci de zile, prăvăliile vor rămâne deschise până la miezul nopţii, ca să nu mai vorbim de cele multe care n-or să-şi închidă porţile ziua şi noaptea; maimuţele flaşnetarilor or să joace tot timpul; papagalii dresaţi se vor bâţâi în continuu în leagănele lor filigranate; echilibriştii vor traversa mereu piaţa pe o sârmă; îşi vor face meseria fără răgaz prezicătorii, ghicitoarele în cărţi, cerşetorii şi curvele – singurele femei cu faţa descoperită, cinstite, de apreciat în astfel de împrejurări, când fiecare voia să ştie, dacă-i vorba de făcut o afacere, ce urma să ducă cu el pe la hanurile din apropiere, în mijlocul acestei universale travestiri de personalitate, vârstă, suflet şi chip. Din pricina iluminaţiei, apele oraşului se aprinseră, pe canale mari, pe canale mici ce, acum, păreau că-şi mişcă în adâncuri luminile unor tremurătoare fanare scufundate. Ca să se odihnească de tămbălău şi

înghionteli, de tălăzuirea mulţimii şi de ameţeala culorilor, Stăpânul, în costum de Montezuma, intră în Botteghe di Caffe a Victoriei Arduino, urmat de negru care nu considerase necesar să se costumeze, văzând cât de mult pare o mască înfăţişarea lui naturală între atâtea măşti albe ce confereau celor ce le purtau un semichip de statuie. Aici, la o masă din fund, se afla deja Călugărul Roşcovan, într-o rasă din cea mai bună stofă, lăsându-şi lungul nas coroiat să răzbată printre buclele unui păr natural ce dădea totuşi impresia unei peruci plouate. «Dacă tot m-am născut cu această mască, nu văd de ce mi-aş cumpăra alta» – spuse, râzând. «Incaş?» – întrebă apoi, pipăind mărgelele împăratului aztec. «Mexican» – răspunse Stăpânul, lungindu-se într-o interminabilă poveste, pe care călugărul, bine îmbibat de vinuri, o văzu ca pe istoria regelui cărăbuşilor uriaşi – ceva de

4 J CONCERT BAROC – IV

cărăbuş avea, într-adevăr, pieptarul verde, solzos, strălucitor, al povestitorului – care trăise nu chiar cu multă vreme în urmă, dacă te gândeai bine, între vulccănişi temple, lacuri şi teocali \ stăpân al unui imperiu ce i-a fost luat cu japca de o mână de spanioli îndrăzneţi, cu ajutorul unei indiene îndrăgostită de conducătorul invadatorilor. «Frumos subiect; frumos subiect pentru o operă...» – zicea călugărul, gândindu-se, imediat, la scenele pline de tra] levitaţii şi machinas 2, în care munţi fumegând, apariţii de monştri şi cutremure ce-ar prăbuşi templele, ar face un efect formidabil, pentru că aici puteai conta pe dibăcia meşterilor maşinişti în stare să imite orice minunăţie a natui ba chiar să facă să zboare un elefant viu, cum se văzuse, de curând, la un mare spectacol de magie. Şi celălalt conţinu să vorbească despre vrăjitoriile teulilor3, sacrificii omeneş şi coruri în nopţi triste, când apăru, întâmplător, saxonul, prietenul călugărului, îmbrăcat cu hainele lui de fiecare zi, urmat de tânărul napolitan, discipolul lui Gasparini care, scoţându-şi masca udă de transpiraţie, îşi arătă figura vicleană şi fină ce să se înveselea hohotind de râs când privea chipul tuciuriu al lui Filomeno. «Salut Yugurtha...» Saxonul însă era într-o dispoziţie masacrantă, congestionat de furie – şi de câteva pahare

1 Teocali: vechi templu aztec.

2 Aluzie la expresia Deus ex machina care, în limbaj teatral înseamnă intervenţia unei fiinţe supranaturale în desfăşurarea

acţiunii, ce coboară în scenă cu ajutorul unor instalaţii speciale.

3 Teul, în limba nâhuatl, «fiinţă supranaturală». Nume dat de azteci cuceritorilor}1 spanioli la începutul Conchistei, deoarece îi considerau înzestraţi cu puteri supranaturale.

44 ALEJO CARPENTIBR – IVde vin roşu în plus – pentru că o paiaţă plină de zurgălăi i se pişase pe ciorapi, fugind la timp ca să scape de o palmă care, lipindu-se pe buca unui pederast, făcu victima să-şi ofere şi celălalt obraz, crezând că dezmierdarea era o propunere serioasă. «Linişteşte-te – îi spuse Călugărul Roşcovan. Am aflat că Agrippina a avut, în seara asta, mai mult succes ca niciodată.» «Un triumf! – spuse napolitanul, vărsându-şi un pahar de rachiu în cafea. Teatrul Grimani era ticsit.» Poate că era un succes într-adevăr, după aplauzele şi aclamaţiile de la sfârşit, dar saxonul nu se putea obişnui cu acest public. «Aici, nimeni nu ia nimic în serios.» între partea de sopran şi partea de castraţi era un du-te-vino al spectatorilor mâncând portocale, prizând tabac şi strănutând, bând răcoritoare.

%k, \v

?” –; >y„— – r.:. –.

În iii

1 Operă de compozitorul german Georg Friedrich Händel (1685 – 1759), a cărei premieră a avut loc la Veneţia în 1709.

47 CONCERT BAROC – IVdestupând sticle, când nu se apucau să joace cărţi în momentele cheie ale tragediei. Asta, ca să nu mai vorbim de cei ce făceau amor în loji – loji prea pline de perne moi – încât în seara asta, în timpul pateticului recitativ al lui Nero, un picior de femeie, cu ciorapul rulat până la gleznă, apăruse pe catifeaua purpurie a balustradei, lăsând să cadă un pantof care aterizase în mijlocul stalului, spre marea bucurie a spectatorilor brusc dezinteresaţi de ceea ce se întâmpla pe scenă. Şi fără să ia în seamă hohotele napolitanului, Georg Friedrich începu să laude publicul care, în patria lui, asculta muzica de parcă ar fi fost la liturghie, emoţionându-se la nobila lucrătură a unei arii, sau apreciind cu neîndoioasă pricepere, dezvoltarea magistrală a unei fugi... Se scurseră plăcute ceasuri cu glume, discuţii, bârfe despre unul sau altul, cu povestea unei curtezane, prietenă cu pictoriţa Rosalba («am ras-o aseară» – zise Montezuma), care îl jecmănise pe un bogat magistrat francez fără să-i dea nimic în schimb; şi între timp, pe masă defilaseră mai multe clondire

pântecoase, îmbrăcate în împletituri de paie colorate, cu un vin roşu uşor, din cele ce nu-ţi lasă buzele arse şi vineţii, dar alunecă, coboară în picioare şi apoi se caţără spre cap cu reconfortantă uşurinţă. «Tot vin din ăsta bea şi Regele Danemarcei, care profită din plin de zaiafetul de carnaval, incognito, bineînţeles, sub numele de Conte de Olemborg» – zise Roşcovanul. «Nu pot fi regi în Danemarca – spuse Montezuma care începea să fie bine luat de val. Nu pot fi regi în Danemarca, fiindcă acolo totul e putred, regii mor otrăviţi cu venin turnat în urechi şi prinţii înnebunesc din cauza prea multor fantome ce apar prin castele şi ajung să se joace cu tigvele, cum fac ştrengarii mexicani de Ziua morţilor...» Şi cum conversaţia începuse s-o ia razna., cu divagaţii sterile, obosiţi de hărmălaia din piaţă care-i obliga să-şi vorbească ţipând, ameţiţi de tevatura măştilor albe, verzi, negre, galbene, sprintenul călugăr, saxonul roşu la faţă şi veselul

48 ALEJO CARPENTIER – IVnapolitan se gândiră la posibilitatea de-a se izola de petrecerea cea mare într-un loc unde să poată face muzică. Şi, aşezându-se în şir indian, cu solidul german în chip de pavăză şi mascaron de provă, urmat de Montezuma, începură să brăzdeze unduitoarea mulţime, oprindu-se doar, din vreme în vreme, ca să-şi treacă unul altuia o sticlă de chartreuse, purtată de Filomeno agăţată de gât cu o panglică de mătase – smulsă, în trecere, unei vânzătoare de peşte furibundă care îl insultase cu o asemenea bogăţie de înjurături încât calificativele de coglione şi pui de curva curvelor erau cele mai dulci din repertoriu.

4 Q CONCERT BAROC – IV-V

BĂNUITOARE, sora portărească îşi apropie chipul de ferestruica zăbrelită şi se lumină la faţă de bucurie văzând figura Roşcovanului: «Oh, divină surpriză, maestro!» Şi scârţâiră balamalele porţii şi cei cinci intrară în Ospedale della Pietà, cufundat tot în negură, în ale cărui coridoare răsunau din vreme în vreme, aduse parcă de o briză schimbătoare, îndepărtatei zgomote ale carnavalului. «Divină surpriză!» – repeta călugăriţa, aprinzând luminările în marea Sală de Muzică ce, cu marmurile, mulurile şi ghirlandele ei, cu mulţimea de scaune, perdele şi ciubucării aurite, covoare, picturi cu scene biblice părea un soi de teatru fără scenă sau o catedrală cu altare puţine, cu atmosferă mănăstirească şi lumească, totodată, somptuoasă şi tainică în fund, acolo unde o cupolă se adâncea în negură, luminările şi

candelabrele torceau reflexele înaltelor tuburi ale orgii escortate de tuburile mai mici ale sunetelor celeste. Şi se întrebau Montezuma şi Filomeno de ce-or fi venit aici în loc să chefuiască undeva cu muieri şi băutură din plin, când două, cinci zece, douăzeci de chipuri luminoase începură să iasă din întunecimea din dreapta şi din penumbra din stânga, înconjurând rasa călugărului Antonio, e graţioasa albeaţă a combinezoanelor de olandă, a halatelor de casă, a cămășilor de noapte și a bonetelor de dantelă. Şi soseau altele, şi iar altele, adormite în de roi câr me cai de me sal. Iun inc licl făcc da îl

Giu. tron

1 Băui

2 Pieri Margh

JO ALEJO CARPENTIER – Va şi toropite de somn când intrau, dar, de îndată, gălăgioase şi zglobii, roind în jurul musafirilor nocturni, cântărind colierele lui Montezuma şi, mai ales, privindu-l pe negru, pe care îl ciupeau de obraji să vadă de nu era o mască. Şi soseau altele.

mereu altele, purtând miresme în plete, flori în piept, papuci brodaţi, până ce sala se umplu de chipuri tinere – în sfârşit, feţe fără măşti! – râzătoare, luminate de bucuria surprizei, ce se înveseliră şi mai mult când, din cămări, începură să sosească urcioare cu sangria1 şi hidromel, vinuri de Spania, lichioruri de zmeură şi corcoduşe. Maestrul – căci aşa îi spuneau toate făcea prezentările: Pierina dai violino… Cattarina dall cornetto… Bettina dalia viola… Bianca Maria organista… Margherita dalvarpa doppia… Giuseppina dai chitarrone… Claudia dai flautino… Lucietta dalia tromba…2 Şi încetul cu încetul, cum erau şaptezeci şi Maestro Antonio.

1 Băutură din vin roşu îndulcit şi apă, în care se pun uneori piersici.

2 Pierina care cântă la vioară… Cattarina la corn… Bettina la violă… Bianca Maria, organista… Margherita la harpă dublă… Giuseppina la ghitară mare… Claudia la flaut piccolo… Lucietta la trompetă.

CONCERT BAROC – Vede băut ce era, confunda orfelinele unele cu altele, numele lor se reduseră la instrumentul la care cântau. Ca şi cum fetele n-ar fi avut altă personalitate, prinzând viaţă doar prin sunet, le arăta cu degetul: Clavicembalo… Viola da bracăia… Clarino… Oboe… Basso di gamba… Flauto… Organo di legno… Regale… Violino

alia francese… Tromba marina… Trombone… X. Se aşezară pupitrele, saxonul se instala maiestuos în faţa claviaturii unei orgi, napolitanul încercă tonul unui clavicembal, Maestrul se urcă pe podium, luă o vioară, rid „că arcuşul şi, cu două gesturi energice, dezlănţui cel mai cumplit concerto grosso ce-ar fi putut fi ascultat de veacuri – deşi veacurile nu şi-au amintit nimic şi e păcat pentru că merita în egală măsură să fie auzit şi văzut… După ce dezlănţui freneticul allegro al celor şaptezeci de femei ce-şi ştiau fiecare partea ei pe dinafară, de cât repetaseră, Antonio Vivaldi se năpusti asupra simfoniei cu un avânt fabulos, într-un joc de armonii, în vreme ce Domenico Scarlatti, căci el era – se porni în vertiginoase game la clavicembal, iar Georg Friedrich Händel se lăsa furat de fantastice variaţiuni ce călacu în picioare toate normele basului continuu. «Dă-i bătaie, saxon împuţit!» – striga Antonio. «Ai să vezi tu, acum, preacurviosule!» – răspundea celălalt, furat de prodigioasele-i născociri, în timp ce Antonio, fără să scape din ochi mâinile lui Domenico, ce se risipeau în arpegii şi înfloriturI, arunca arcuşul pe corzi, scoţând parcă notele din aer cu brio ţigănesc, muşcând

1 Clavicembal… violă… clarinet… oboi… contrabas… flaut… orgă portativă… orgă regale… vioară franceză… trompetă marină… trombon… (în it. în orig.).

*

corzile, clocotind în octave şi note duble cu drăcească virtuozitate cunoscută de discipolele sale. Şi părea că mişcarea va atinge punctul culminant, când Georg Friedrich, dând drumul brusc la registrele grave ale orgii, făcu să se audă sunetele din bas, mutaţiile, acel plenum cu o asemenea forţă în tuburile ce sunau ca trâmbiţele, goarnele şi bombardele, ce parcă chemau la Judecata de Apoi. «Saxonul ne rade pe toţi!» – strigă Antonio, într-un fortissimo exasperat. «Eu nici nu mă mai aud» – ţipă Domenico în acorduri tot mai puternice. Între timp însă, Filomeno alergase la bucătărie, aducând o baterie de cazane de aramă, de toate mărimile, în care începu să bată cu linguri, linguri de spumă, teluri, făcăleţe, lemne arse, pămătufuri de şters praful, cu o asemenea inspiraţie în materie de ritm, sincope, accente încât, treizeci şi două de măsuri îl lăsară singur, să improvizeze. «Magnific! Magnific!» – striga Georg Friedrich. «Magnific! Magnific!» – striga Domenico lovind cu coatele, plin de entuziasm, claviatura

clavicembalului. Măsura 28. Măsura 29. Măsura 30. Măsura 31. Măsura 32. «Acum!» – urlă Antonio Vivaldi şi toată lumea atacă Da capo cu o impetuozitate cutremurătoare, scoţând sufletul din viori, oboi, tromboni, orgi regale, orgi portative, viole da gamba şi din tot ceea ce putea suna în sala ale cărei vitralii vibrau în înălţimi, înfiorate parcă de furia cerurilor.

Acord final. Antonio lăsă arcuşul. Domenico închise capacul clavicembalului. Scoţând din buzunar o batistă de dantelă mult prea mică pentru o frunte atât de lată, saxonul se şterse de sudoare. Pupilele de la Ospedale izbucniră într-un imens hohot de râs, în timp ce Montezuma făcea să treacă din imână în mână cupele pline cu o băutură inventată de el, pritocind carafe şi clondire şi amestecând de-a valma din toate câte puţin… Cam asta era atmosfera, când Filomeno observă un tablou luminat brusc de un sfeşnic ce-şi

JJ CONCERT BAROC – Vschimbase locul. Reprezenta o Evă ispitită de Şarpe. Dar ceea ce era izbitor în pictura aceea, nu era Eva pipernicită şi cam palidă – mult prea învăluită în nişte plete inutil preocupate de o pudoare ce nu exista în acele vremuri neştiutoare încă întru ale cărnii rele – ci Şarpele, corpolent, vrâstat cu verde, înfăşurat de trei ori în jurul trunchiului Copacului, care cu enormi ochi încărcaţi de răutate părea că oferă mărul mai degrabă celor ce priveau tabloul, decât victimei sale, nedecisă încă – lucru de înţeles când ne gândim cât ne-a costat hotărârea ei – să accepte fructul ce avea s-o facă să nască în durerile pântecului ei. Filomeno se apropie de imagine, ca şi cum s-ar fi temut că Şarpele ar fi putut sări afară din ramă şi, izbind într-o tavă cu sunet spart, privindu-i pe cei prezenţi de parcă ar fi oficiat o stranie ceremonie rituală, începu să cânte:

— Mamita, mamita, vino, vino, vino. Că vipera mă-nghite vino, vino, vino.

— Priveşte-i ochişorii ce par de jăratec

— Priveşte-i şi colţii ce par nişte ace.

— Minciună, copilă, vino, vino, vino. E-un joc de pe la noi, vino, vino, vino.

56 ALEJO CARPENTIER – V-şi făcând un gest prin care omora şarpele din tablou cu un enorm cuţit de tăiat friptura, strigă:

J” «f. toi ruf

Vipera a murit.

Ca – la – ba – Son – son.

Ca – la – ba – sân Son – sân.

— Kâbala – sum – sum – sum – îngână Antonio Vivaldi, dând refrenului, din obişnuinţă preoţească, neaşteptate inflexiuni de latină psalmodiată. Kdbala – sum – sum – sum – cântă Domenico Scarlatti. Kâbala – sum – sum – sum – cântă Georg Friedrich Händel. Kăbala – sum – sum – sum – repetau cele şaptezeci de voci feminine de la Ospedale, printre râsete şi bătăi din palme. Şi urmându-l pe negru, care acum lovea în tavă cu un pisălog, formară cu toţii un şir, ţinându-se de mijloc, mişcându-şi şoldurile, în cea mai trăsnită scălâmbăiată ce se putea închipui – scălâmbăiată dirijată acum de Montezuma, care răsucea un felinar imens agăţat de coada unui măturoi, în ritmul melopee» repetate de sute de ori. Kăbala – sum – sum – sum. Şi-aşa, în şirul dănţuitor şi şerpuitor, unul în spatele celuilalt, înconjurară de mai multe ori sala, trecură în capelă, ocoliră de trei ori deambulatoriul şi o luară apoi pe coridoare şi culoare, coborând scări, urcând scări, străbătură galeriile, până ce se prinseră în şir şi maicile monitoare, sora portărească, bucătărese, servitoare.

CONCERT BAROC – Vsculate din pat, urmate de îndată de majordom, grădinar, îngrijitorul parcului, clopotar, barcagiu şi chiar de prostănaca din pod care nu mai era tâmpită când era vorba de cântat – în casa aceea consacrată muzicii şi artei de a cânta, unde, cu două zile înainte se dăduse un mare concert de muzică religioasă în onoarea Regelui Danemarcei… Ca – la – ba – sân – son – sân – cânta Filomeno, tot mai ritmat. Kăbala – sum – sum – sum – răspundeau veneţianul, saxonul şi napolitanul. Kăbala – sum – sum – sum – repetau ceilalţi până când, sleiţi de atâta învârtit, urcat, coborât, intrat, ieşit, se întoarseră în sala orchestrei şi se lăsară să cadă, toţi, în râsete, pe covorul purpuriu, în jurul cupelor şi clondirelor. Şi după o pauză cu multe fâlfâiri de evantai, se trecu la dansul de stil, cu figuri, în sunetul unor piese la modă, pe care Domenico începu să le scoată din clavicembal, înflorind melodiile cunoscute cu mordanţi şi triluri de mare efect. În lipsa cavalerilor, fiindcă Antonio nu dansa, iar ceilalţi se odihneau în adâncimea fotoliilor, se formau perechi de oboi cu trompetă, clarinet cu orgă portativă, corn cu violă, flaut piccolo cu chitară, în vreme ce viorile piccole, franceze formau perechi cu trombonii. «Toate instrumentele de-a valma – spuse Georg Friedrich. E

ca o simfonie fantastică.» Filomeno însă, lângă clavicembal, cu o cupă pusă pe cutia de rezonanţă, acum, ritma dansul, râcâind o răzătoare cu o cheie. «Al dracului negru! – exclamă j8 ALIJO CARPENTIER – Va de napolitanul. De câte ori vreau să ţin un ritm, el mi-l impune pe-al lui. O să ajung să cânt muzică de canibali.» Şi renunţând să mai mângâie clapele, Domenico îşi turnă o ultimă cupă pe gâtlej şi, apucând-o de mijloc pe Margherita Harpă Dublă, se pierdu cu ea în labirintul chiliilor din Ospedale della Pietà… Zorile, însă, începură să se zugrăvească în ferestre. Chipurile albe se potoliră, aşezându-şi instrumentele în cutii şi dulapuri, cu gesturi lipsite de chef, parcă întristate că acum se întorc la treburile zilnice. Murea vesela noapte cu plecarea clopotarului care, eliberat dintr-odată de vinurile băute, se pregătea să bată de utrenie. Chipurile albe dispăreau ca nişte năluci pe o scenă, pe uşa din dreapta şi uşa din stânga. Sora portărească apăru cu două coşuri pline ochi cu melcişori, covrigi împletiţi, cornuri, brânzeturi, fursecuri cu gutui, castane glasate şi porcuşori roşcaţi din marţipan, deasupra cărora îşi iţeau gâturile mai multe sticle de vin de Romagna. «Pentru micul dejun în drum spre casă.» «Le duc în barca mea» – spuse Barcagiul. «Mi-e somn»-zise Montezuma. «Mi-e foame – grăi saxonul. Dar aş vrea să mănânc undeva unde să fie linişte, pomi, păsări, care să nu fie porumbeii bulimici din Piaza, mai ţâţoşi decât modelele Rosalbei şi care, dacă n-o să avem grijă, termină toate merindele pentru micul nostru dejun.» «Mi-e somn» – repeta costumatul. «Lasă-te legănat de ritmul vâslelor» – spuse Fratele Antonio… «Ce-ascunzi acolo, în faldurile pelerinei?» – îl întrebă saxonul pe Filomeno. «Nimic; o mică amintire de la Cattarina dai cornetto» – răspunde negrul, pipăind obiectul a cărui formă nu poate fi definită, cu veneraţia celui ce atinge o mână de sfânt pusă într-o raclă.

CONCERT BAROC – V-VI

ÎN ORAŞUL cufundat încă în umbre sub norii plumburii ai lentului răsărit, le venea îndepărtată larmă de trâmbiţe şi pârâitori, aduse ori duse de briză. Chefuiala continua printre tavernele şi barăcile ale căror lumini începeau să se stingă, fără ca noctambulele măşti să se gândească să-şi schimbe înfăţişarea care, în lumina crescândă, începeau să-şi piardă nostimada şi strălucirea. Barca, după un lung şi tihnit drum pe ape, se apropie de chiparoşii unui cimitir. «Aici o să puteţi mânca liniştiţi» – zise Barcagiul oprindu-se la mal. Şi

fură transportate pe uscat rogojini, coşuri şi sticle. Pietrele funerare erau ca nişte mese fără feţe de masă într-o imensă cafenea pustie. Şi vinul de Romagna, adăugat la cele băute, stârni din nou festivă însufleţire în glasuri. Mexicanul, trezit din somnolenţă, fu poftit să povestească, încă o dată, istoria lui Montezuraa pe care Antonio, în ajun, o auzise prost, asurzit cum era de hărmălaia măştilor. «Minunat pentru o operă!» – exclama Roşcovanul, tot mai atent la povestitor care, furat de entuziasmul verbal, dramatiza tonul poveştii, gesticula, îşi schimba glasul pentru dialoguri improvizate, sfârşind prin a se identifica pe deplin cu personajele. «Minunat pentru o operă! Nu lipseşte nimic. Rol de vedetă pentru sopranǎ – indiana aia îndrăgostită de-un creştin – pe care l-am putea da uneia dintre frumoasele cântăreţe ce…» «Ştim noi că de-asta

60 ALEJO CARPENTIER – vinu’ duci lipsă…» – spuse Georg Friedrich. «Şi mai e – continuă Antonio – personajul împăratului învins, suveranul nefericit, ce-şi plânge soarta crudă cu accente sfâşietoare… Mă gândesc la Perşii, la Xerxe.

Sunt eu, deci «o durere! Oh, mizerabil! Născut pentru a-mi distruge stirpea şi patria-mi…»

«Pe Xerxe lasă-mi-l mie – spuse morocănos Georg Friedrich – că pentru asta sunt de-ajuns eu.» «Ai dreptate – zise Roşcovanul, arătând spre Montezuma.

Asta-i un personaj mai nou. Ai să vezi cum o să-l fac să cânte, în curând, pe scena unui teatru.» «Un călugăr în culisele operei! – exclamă saxonul.

Doar asta mai lipsea întru preaciirvirea oraşului ăsta.» «Dacă o fac însă, o să mă străduiesc să nu mă culc cu Almire1 şi Agripine, cum fac alţii» – spuse Antonio lungindu-şi nasul ascuţit. «Mulţumesc, în ceea ce mă priveşte…»

«… Şi, de fapt, am început să obosesc de atâtea subiecte răsfolosite. Prea mulţi

Orfei, Apoloni, Ifigenii, Didone şi Galatee! Ar trebui să căutăm subiecte noi, alte peisaje, alte ţări, nu ştiu… Să aducem pe scenă Polonia, Scoţia.

Armenia, Tartaria. Alte personaje: Genoveva, Cunegunda, Griselda 2, Tamerlan ori Skanderbeg albanezul, care le-a dat atâta de furcă blestemaţilor de otomani.

Suflă un vânt nou. În curând, publicul se va sătura de păstori îndrăgostiţi, de nimfe credincioase, de ciobani înţelepţi, de zeităţi codoaşe, de cununi de lauri.

1 Almira, operă de Händel (1704).

2 Personaje din mitologia germanică; multe dintre acestea aveau să devină eroii unor opere de Vivaldi.

al CONCERT BAROC – VIpepluri roase de molii şi mantii de purpură ce s-au folosit şi în stagiunea trecută.»

«De ce nu se inventează o operă despre bunicul meu Salvador

Golomân – insinuează Filomeno. Asta ar fi, într-adevăr, un subiect nou. Cu decor de palmieri şi ţărm de ocean.» Saxonul şi veneţianul se porniră pe râs într-un atât de vesel concert, încât Montezuma luă apărarea slujitorului său.

«Nu văd nimic aşa de extravagant; Salvador Golomon a luptat împotriva unor hughenoţi, duşmani ai credinţei sale, aşa cum Skanderbeg a luptat pentru a sa.

Dacă dumneavoastră vi se pare barbar un creol de-al nostru, la fel de barbar e unul de prin părţile alea» (asta, arătând în direcţia unde trebuia să se afle

Adriatica, după busola înţelegerii lui, destul de dereglată de molanul supt în timpul nopţii). «Dar… unde s-a mai văzut ca eroul principal al unei opere să fie un negru? – spuse saxonul. Negrii sunt buni pentru comedii cu măşti şi farse.»

«Şi pe urmă, o operă fără dragoste nu e operă – zise Antonio. Şi o dragoste între un negru şi o negresă ar fi de râsul lumii; iar dragoste între un negru şi-o albă nu poate exista – cel puţin pe scenă.» «Un moment… Un moment – spuse Filomeno, pe tonuri tot mai înalte, datorită vinului de Romagna. Mi s-a povestit că în Anglia are mare succes o dramă cu un maur, general plin de merite, îndrăgostit de fiica unui senator veneţian…

Un rival în dragoste, pizmuindu-l pentru soarta lui, îi spune chiar că părea un ţap negru călărind o oaie albă – ceea ce, în treacăt fie zis, are drept rezultat minunaţi iezişori cu pete.» «Nu-mi vorbiţi de teatrul englezesc – spuse

Antonio. Ambasadorul Angliei…» «Bun prieten de-al meu» – completă saxonul.

«… Ambasadorul Angliei mi-a povestit nişte piese care se joacă

la Londra şi sunt de groază. Nici în barăcile şarlatanilor, la lanternele magice ori în panopticurile orbilor nu s-au mai văzut asemenea lucruri…» Şi în aurora ce înălbea cu încetul cimitirul, se perindară într-o cutremurătoare înşiruire

al ALEJO CARPENTIER – VIdescăpătânări, fantome de copii asasinaţi; unul căruia un duce de Cornwall îi scoate ochii în faţa publicului şi-l calcă în picioare, pe urmă, ca dansatorii spanioli de fandango; fiica unui general roman căreia i se smulge limba şi i se taie amândouă mâinile după ce e violată, totul sfârşindu-se cu un banchet unde tatăl dezonorat, ciung în urma unei lovituri de satâr dată de amantul nevesti-sii, travestit în bucătar, îi oferă unei Regine a Goţilor un pateu umplut cu carnea celor doi fii ai ei – înjunghiaţi cu puţin înainte cum se face cu purceii în ajunul nunţii la ţară… «Ce scârboşenie!» – exclamă saxonul. «Şi ce-i mai groaznic e că au folosit carnea din capete – nări, urechi, gâtlejuri – aşa cum recomandă tratatele de artă culinară pentru cele mai fine vânaturi…» «Şi asta a mâncat o Regină a Goţilor?» – întrebă Filomeno cu intenţie. «Aşa cum mănânc eu melcişorul ăsta» – spuse Antonio, muşcând din cel pe care îl scosese – al nu ştiu câtelea – din coşul măicuţelor. «Şi mai zice lumea că astea-s obiceiuri de-ale negrilor!» – se gândea negrul, în vreme ce veneţianul, morfolind o bucată de cap de mistreţ fiert în oţet cu sovârv şi ardei iute, făcu câţiva paşi, oprindu-se, de-odată, în faţa unui mormânt apropiat pe care-l privea de mai mult timp, pentru că pe piatră era un nume cu o sonoritate neobişnuită în acele locuri. «Igor Stravinsky» – pronunţă silabisind. «Aşa e – spuse saxonul, silabisind la rândul său. A dorit să odihnească în cimitirul ăsta.» «Bun compozitor – zise Antonio –, dar uneori foarte învechit în idei. Se inspira din eternele teme: Apolo, Orfeu, Persefona… Până când?» «îi ştiu compoziţia Oedipus Rex – spuse saxonul. Unii sunt de părere că finalul actului întâi – Gloria, gloria, gloria, Oedipus uxor! seamănă cu muzica mea.» «Dar… cum de i-a trecut prin cap o idee aşa bizară: să scrie o cantată profană pe un text în latină?» – întrebă Antonio. «La San Marcos i-au cântat şi Canticum Sacrum – spuse Georg Friedrich. Are acolo nişte fraze muzicale

6) CONCERT BAROC – VIân stil medieval, la care noi am renunţat de foarte multă vreme.» «Maeştrii ăştia cărora li se spune de avangardă se interesează grozav de ceea ce au făcut muzicienii din

trecut – şi uneori chiar încearcă să le modernizeze stilul. Din punctul ăsta de vedere, noi suntem mai moderni. Pe mine mă doare exact în cot de cum erau operele şi concertele de-acum o sută de ani. Eu îmi fac treaba după buna mea ştiinţă şi pricepere, şi gata!» «Sunt de acord cu tine – zise saxonul... deşi n-ar trebui să uităm nici că...» «Nu mai vorbiţi căcaturi» – spuse Filomeno, trăgând o primă duşcă dintr-o nouă sticlă pe care tocmai o desfundase. Şi toţi patru îşi vârâră din nou mâinile în coşurile aduse de la Ospedale della Pietà, coşuri ce, asemeni mitologicelor cornuri ale abundenţei, niciodată nu se goleau. Dar când ajunseră la pişcoturile şi fursecurile cu gutui, ultimii nori ai dimineţii se risipiră şi soarele lumină din plin lespezile funerare, presărând cu albe străluciri verdele întunecat al chiparoşilor. Se văzu din nou, mărit parcă de multă lumină, numele rusesc ce se afla atât de aproape de ei. Şi în timp ce vinul îl adormea din nou pe Montezuma, saxonul, mai obişnuit să-şi măsoare forţele cu berea decât cu molanul, devenea vorbăreţ şi cârcotaş: «Stravinsky a spus – îşi aminti dintr-odată, perfid – că ai scris de şase sute de ori acelaşi concert.» «Poate – zise Antonio – dar n-am compus niciodată o polcă pentru elefanţii Circului Barnum.» «O să ai şi tu elefanţi în opera despre Montezuma» – spuse Georg Friedrich. «În Mexic nu sunt elefanţi» – spuse mascatul, trezit din picoteală

64 ALEJO CARPENTIER – VIde enormitatea inepţiei. «Cu toate astea, în tapiseriile de la Quirinale, în care ni se înfăţişează minunăţiile Indiilor, apar animale din astea, împreună cu pantere, pelicani şi papagali» – zise Georg Friedrich, cu insistenţa celui ce urmăreşte o idee fixă în aburii vinului. «Ce muzică bună, aseară» – spuse Montezuma, ca să-i îndepărteze pe ceilalţi de la o ceartă prostească. «Ah! O salată!» – zise Georg Friedrich. «Eu aş spune mai degrabă că a fost ca un fel de jam sessionx – zise Filomeno cu nişte vorbe care, fiind atât de ciudate, păreau bâiguieli de beţiv. Şi deodată, scoase de sub pelerină, împachetat împreună cu merindele, misteriosul obiect pe care i-l dăruise ca «amintire» – cum zicea – Cattarina dai cornetto era; o strălucitoare trompetă («şi-ncă dintre cele bune» – sublinie saxonul, bun cunoscător al instrumentului) pe care o duse imediat la gură şi după ce încercă ambuşura, o făcu să izbucnească în stridente triluri, glisandouri, suspine acute, stârnind protestul celorlalţi, pentru că veniseră aici în căutare de tihnă, fugind de tămbălăul carnavalului şi

aia, pe deasupra, nici nu era muzică, iar, în caz că ar fi fost, era totalmente nepotrivită pentru a fi cântată într-un cimitir, din respect pentru răposaţii ce zăceau atât de cuminţi sub solemnele pietre funerare. Filomeno – niţel ruşinat de mustrare – încetă să mai sperie cu năzăririle lui păsările din insuliţă care, din nou stăpâne pe domeniul lor, îşi reluară madrigalele şi motetele în scatiu major. Acum însă, bine mâncaţi şi băuţi, obosiţi de discuţii, Georg Friedrich şi Antonio căscau într-un atât de desăvârşit contrapunct, încât, din când în când, râdeau de duetul realizat fără voie. «Parcă sunteţi castraţi într-o operă bufă» – zicea mascatul. «Castraţi, pe mă-ta!» – 1 Execuţie improvizată de către muzicieni care, de obicei, nu lucrează împreună şi care cântă de plăcere, (în engl. în orig.).

67 CONCERT BAROC – VIrăspundea Părintele, cu un gest niţel cam nepotrivit pentru cineva care

— Deşi nu rostise niciodată o slujbă, pentru că era dovedit că fumul de tămâie îl sufocă şi îi dă mâncărimi – avea totuşi tonsură şi rasă călugărească…

În vremea asta, umbrele copacilor şi ale monumentelor funerare se alungeau. În perioada asta a anului, zilele erau mai scurte. «E timpul să plecăm»

— Spuse Montezuma, gândindu-se că se apropia înserarea şi că un cimitir în amurg e întotdeauna prilej de melancolie şi incită la meditaţii nu prea vesele despre soarta fiecăruia – aşa cum făcea, în asemenea ocazii, un prinţ al Danemarcei, căruia îi plăcea să se joace cu hârcile, la fel ca ştrengarii mexicani de Ziua Morţilor… în ritmul lopeţilor cufundate în apa atât de liniştită încât de-abia de se unduia de cele două părţi ale bărcii, vâsliră lent până în centru. Ghemuiţi sub baldachinul cu ciucuri, saxonul şi veneţianul îşi dormeau istoveala petrecerii cu asemenea mulţumire zugrăvită pe chipuri, încât era o plăcere să-i priveşti. Uneori buzele lor schiţau cuvinte ininteligibile, ca atunci când vrei să vorbeşti în somn… Când trecură prin faţa palatului Vendramin-Calergi, Montezuma şi Filomeno observară că o serie de siluete negre – domni în frac, femei acoperte de văluri ca bocitoarele antice – purtau spre o gondolă neagră un sicriu cu reci reflexe de bronz. «E un compozitor neamţ care-a murit ieri de apoplexie – zise Barcagiul, oprindu-se din vâslit. Acum îi duc rămăşiţele pământeşti în ţară. Se pare că scria opere ciudate, enorm de lungi, cu balauri,

armăsari înaripaţi, pitici şi uriaşi, ba chiar şi sirene ce cântă în adâncurile unui râul. Ei, spuneţi şi dumneavoastră! Teatrul nostru Fenice n-are scripeţi şi instalaţii suficiente ca să pună în scenă asemenea chestii.» Siluetele negre înfăşurate în văluri şi mătăsuri aşezară coşciugul

1 Aluzie la compozitorul german Richard Wagner.

68 ALEJO CARPENTIER – VIân gondola funerară care, împinsă de prăjinile mişcate cu solemnitate, începu să plutească spre gară unde, pufăind în aburi, aştepta locomotiva lui Turner cu ochiul ei de ciclop, aprins... «Mi-e somn» – spuse Montezuma, dărâmat dintr-odată de o imensă oboseală. «Am ajuns aproape – zise Barcagiul.

Şi hanul dumneavoastră are intrare şi pe canal.» «Acolo unde se adună bărcile gunoierilor» – spuse Filomeno, pe care o nouă duşcă de molan îl făcuse să fie ranchiunos la amintirea dojenei din cimitir. «Mulţumesc, oricum» – zise indianul, închizând ochii cu pleoape atât de grele încât de-abia de-şi dădu seama că era scos din barcă, urcat pe o scară, dezbrăcat, culcat şi înfofolit, cu mai multe perne sub cap. «Mi-e somn – mai murmură.

Du-te şi tu să te culci.» «Nu, mă duc cu trompeta undeva unde pot să fac gălăgie»...

Afară, serbarea continua. Punându-şi în mişcare ciocanele de bronz, / mori2 din turnul

Orologiului băteau orele.

1 William Turner (1775 – 1851), pictor englez, precursor al impresionismului prin tehnica sa coloristică.

2 Maurii (în it. în orig.).

69 CONCERT BAROC – VI-VII

I MORI din turnul Orologiului bătură din nou orele, atenţi la meseria lor – acum veche – de a măsura timpul, deşi azi aveau să-şi izbească ciocanele în plumburi de toamnă, învăluiţi într-o ploaie pâcloasă ce din zorii zilei vătuia izbiturile de bronz. La chemarea lui Filomeno, Stăpânul se deşteptă din lungul somn – atât de lung încât părea că durase ani. Nu mai era Montezuma din ajun, pentru că avea un catifelat halat de casă, scufie de noapte, şosete de noapte, iar costumul de aseară nu mai era în fotoliul unde îl lăsase, poate – sau i-l puseseră – cu colierele, penele şi sandalele din curele aurite ce dăduseră atâta scânteiere persoanei sale. «Au luat costumul ca să-l

îmbrace pe Signor Massimiliano Miler – zise negrul, scoţând veşminte din dulap. Şi grăbiţi-vă, că acum începe ultima repetiţie, cu lumini, decoruri, totul…» Ah! Da! Desigur! Pişcoturile muiate în vin de Monemvasia îi împrospătară memoria. Servitorul îl bărbieri repede şi, devenit din nou un domn, coborî

70 ALEJO CARPENTIER – VII – scările hanului, aranjându-şi butonii la manşetele de dantelă. Din nou se făcură auziţi i mori cu ciocanele lor – «fraţii mei», aşa le spunea Filomeno –, dar acum, sunetul ciocanelor lor se pierdu în cel al grăbitelor izbituri de ciocan ale maşiniştilor de la Sant' Angelo care în spatele cortinei de catifea purpurie, tocmai montaseră decorul pentru primul act. Îşi acordau corzile şi trompetele instrumentiştii din orchestră, când indianul şi slujitorul său se instalară în penumbra unei loji. Şi brusc, încetară ciocăniturile şi acordajele, se făcu o tăcere adâncă şi, la pupitrul dirijorului, îmbrăcat în negru, cu vioara în mână, apăru Părintele Antonio, mai slab şi mai năsos ca niciodată, dar cu o înfăţişare măreaţă datorită încruntatei emoţii ce-i stăpânea sufletul când se înfrunta cu marea artă, manifestată într-o maiestuoasă economie de gesturi – zgârcenie foarte studiată, pentru a pune mai bine în evidenţă hotărâtele şi acrobaticele intervenţii ce aveau să-i preamărească virtuozitatea în pasajele concertante. Cufundat în propriul eu, fără să se întoarcă să se uite la puţinele persoane care, pe ici, pe colo, se strecuraseră în teatru, deschise fără grabă un manuscris, ridică arcuşul – ca în noaptea aceea – şi, în dublu rol, de dirijor şi interpret fără pereche, începu simfonia, mai agitată şi mai ritmată – poate – decât alte simfonii ale sale cu un ritm mai calm şi cortina se ridică descoperind o explozie de culoare. Indianul îşi aduse aminte, deodată, de unduirea flamurilor şi stindardelor pe care le contemplase într-o zi la Barcelona, văzând acea aprinsă pădure de pânze şi drapele ce la prova navelor ocupau partea dreaptă a scenei, în timp ce, la stânga, împodobind masivele ziduri ale unui palat fâlfâiau prapuri şi steaguri de purpură şi verde crud. Deasupra unui braţ de apă venind dinspre laguna Mexicului, un pod arcuindu-se zvelt (poate prea asemănător cu câteva poduri veneţiene), despărţea locul de acostare al spaniolilor de imperiala reşedinţă a lui Montezuma. Dar dincolo de aceste

71 CONCERT BAROC – VII – splendori, se vedeau urmele unei recente bătălii: lănci, săgeţi, scuturi, tobe militare, împrăştiate pe jos.

În scenă intra împăratul Mexicanilor cu o spadă în mână şi, atent la arcuşul Maestrului Antonio, clama:

«Son vinto eterni Del! tutlo în un giorno Lo splendor de-miei fasti, e Valta Gloria Del valor Messican cade svenata...» x

Zadarnice fură invocaţiile, jertfele, rugile către Cer în faţa loviturilor unui destin potrivnic. Azi totul e durere, dezolare, năruire a măreţiei: «Un dardo vibrato nel mi-o sen...» 2 Şi apare împărăteasa înveşmântată între Semiramida şi o nobilă de Tiţian, femeie curajoasă şi chipeşă, care încearcă să-şi îmbărbăteze înfrântul soţ, ajuns într-o asemenea situaţie nefericită datorită unui «fals

1 Sunt învins, Zei nemuritori! într-o singură zi / Strălucirea măreţiei mele, şi măreaţa glorie / a curajului mexican se prăbuşeşte fără suflare... (în it. în orig.). 3 O suliţă aruncată în pieptul meu... (în it. în orig.).

72 ALEJO CARPENTIER – VII – iber» 1. «Nu putea să lipsească din operă – îi şopteşte Filomeno Stăpânului. E Anna Giro, iubita Fratelui Antonio. Ea are întotdeauna rolul principal.» «învaţă să fii respectuos» – îi zice indianul, sever, slujitorului. Dar în momentul acesta, plecându-şi capul sub prapurile aztece atârnate pe scenă, apare Teutile, personaj menţionat în Istoria cuceririi Mexicului de Mosen Antonio de Solis, care-a fost Cronicar principal al Indiilor. «Dar aici e femeie!» – exclamă indianul, observând sânii ce umflau tunica brodată cu motive greceşti. «Nu degeaba i se spune «nemţoaica» – zice negrul. Şi doar ştiţi că în materie de uger, nemţoaicele...» «Dar asta-i o prostie nemaipomenită – zice celălalt. După Mosen Antonio de Solis, Teutile era general în armatele lui Montezuma.» «Aici însă, se numeşte Giuseppa Pircher şi după ştiinţa mea se culcă cu Alteţa Sa Prinţul de Darmstadt, ori Armestad, cum zic unii, care, plictisit de zăpezi, locuieşte într-un palat de-aici din oraş.» «Dar Teutile e bărbat şi nu femeie.» «Cine ştie! – zice negrul. Aici oamenii sunt foarte perverşi... Dacă nu credeţi, priviţi.» Şi rezultă că Teutile voia să se căsătorească cu Ramiro, fratele mai mic al conchistadorului Don Hernán Cortés, al cărui rol este cântat acum de Signora Angiola Zanuchi... «Alta care se culcă cu Alteţa Sa Prinţul de Darmstadt» – strecoară vorba negrul. «Dar... aici toată lumea se culcă cu toată lumea?» – întrebă indianul scandalizat. «Aici lumea se culcă cu orice mahăr!... Da' acum lăsaţi-mă să ascult muzica; e un pasaj la trompetă care mă interesează» – zice

negrul. Şi indianul, uluit de această răsturnare a aparenţelor, începe să se rătăcească în labirintul unei acţiuni ce se încâlceşte şi se descâlceşte în ea însăşi, cu încâlceli ce nu se mai sfârşesc.

1 Aluzie la Hernán Cortés (1485 – 1547), conchistador spaniol, cuceritorul Mexicului în 1519, originar din provincia Extremadura.

73 CONCERT BAROC – VII-Montezuma îi cere împărătesei Mitrena – căci aşa i se spune – s-o jertfească pe fiica ei Teutile («dar Teutile era un general mexican, ce mă-sa!»...), înainte ca fecioara să fie pângărită de năbădăioasele pofte ale invadatorului. Dar (şi aici, acest «dar» ar trebui să se multiplice la infinit...) prinţesa preferă să-şi ia viaţa în faţa lui Cortés. Trece podul, care acum seamănă surprinzător cu Rialto, şi pură şi demnă, declară în faţa conchistadorului:

La figlia d'un Monarea, în ostagio a Fernando? îl sangue illustre di tanti Semidei cosi ingrato avvilirsi? 1

În clipa asta, Montezuma trage cu arcul în Cortés şi pe scenă se produce o asemenea învălmăşeală, încât indianul pierde firul poveştii şi se trezeşte din zăpăceală doar văzând că s-a schimbat decorul şi, deodată, ne aflăm în interiorul unui palat ai cărui pereţi sunt împodobiţi cu simboluri solare, unde apare împăratul Mexicului îmbrăcat acum în straie spanioleşti. «Asta chiar că-i nemaipomenit!» – observă indianul, dându-şi seama că Signor Massimiliano Miler şi-a schimbat costumul pe care el – el care e aici, în această lojă, bogatul, prea bogatul negustor de argint – îl purtase aseară, alaltăieri seară ori răsalaltăieri seară, ori nu ştiu când, ca să se asemene cu domnii din aristocraţia romană ce, dându-şi aere de austeritate în faţa extravaganţelor Serenisimei Republici, adoptau acum moda de la Madrd sau Aranjuez, aşa cum făceau, în chip foarte firesc, dintotdeauna, bogaţii seniori de peste Ocean. Oricum, însă, Montezuma ăsta.

1 Fecioara unui Rege, / ostatecă a lui Fernando? Stirpea ilustră / a atâtor Semizei / atât de netrebnic să se înjosească? (în it. în orig.).

74 ALEJO CARPENTIER – VII – înveşmântat spanioleşte era atât de neobişnuit, atât de inadmisibil, încât acţiunea iarăşi se încâlceşte, se încolăceşte, se încurcă în mintea spectatorului în asemenea hal că în faţa noii costumaţii a Protagonistului, de Xerxe înfrânt din tragedia muzicală, cântăreţul se confundă cu mulţimea de oameni ce şi-au schimbat personalitatea, aşa cum i-au văzut în carnavalul trăit

azi-noapte, ieri-noapte ori nu ştiu când, până ce, cortina de catifea purpurie se lasă peste o curajoasă chemare la luptă pe apă, lansată de Asprano, alt «general de-al mexicanilor» pe care nu l-au menţionat niciodată Bernal Díaz del Castillo 1 sau Antonio de Solis în vestitele lor cronici… Din nou i mori din Orologiu bat orele; se armonizează în grăbite percuţii ciocanele maşiniştilor, dar Părintele Vivaldi nu părăseşte orchestra unde instrumentiştii se-apucă să cureţe portocale sau să sugă clondire de vin negru şi, aşezându-se pe un taburet, se-apucă să revizuiască partiturile actului următor, făcând câte-o corectură, pe ici pe colo, cu indispusă pană. În felul cum întoarce paginile cu gesturi ce nu afectează deloc imobilitatea spinării sale slăbănoage, se distinge atâta atenţie, încât nimeni nu îndrăzneşte să-l deranjeze. «Seamănă grozav cu avocatul Capră» – zice indianul, amintindu-şi de celebrul maestru din romanul citit în toată America2. «Avocatul Ţap, aş zice eu…» – precizează Filomeno, pe care rotunjitele şolduri şi rozul decolteu al Annei Giro nu-l lăsaseră insensibil… Acum însă, arcuşul virtuozului marchează începutul unei noi simfonii – în ritm lent şi susţinut de astă dată –, cortina se ridică şi ne aflăm într-o vastă sală

1 Bernal Díaz del Castillo (1492 – 1581?), militar şi cronicar spaniol. A participat la cucerirea Mexicului pe care o descrie în Verdadera Historia de los succesos de la conquista de Nueva Espaiia (Istoria adevărată a cuceririi Noii Spanii), de mare valoare documentară.

2 Aluzie la celebrul roman picaresc la vida del Buscon Don Pablos (Viaţa Iscoditorului Don Pablos) de Francisco Quevedo şi la unul din personajele din roman, el licenciado Cabra (avocatul Capră).

7 J CONCERT BAROC – VIIde audienţe, semănând întru totul cu cea care apare în tabloul indianului din casa lui din Coyoacân, ce înfăţişează un episod din timpul Conchistei – mai aproape de realitate, în oarecare măsură, de ceea ce s-a văzut până acum aici. Acum, Teutile (trebuie să acceptăm, neapărat, că e femeie şi nu bărbat?), plânge soarta tatălui ei, căzut în mâna spaniolilor ce s-au purtat mişeleşte. Dar Asprano şi-a pregătit oastea ca să-l elibereze. «Războinicii mei sunt nerăbdători să urce în canoe şi pirogi; nerăbdători să-l pedepsească pe Duce (sic) ce nu şi-a respectat cuvântul dat.» Intră în scenă Hernán Cortés şi împărăteasa mexicană care se porneşte pe o patetică

lamentaţie cu accente ce-o evocă pe Regina Atossax a lui Eschil amestecate (în partea de început pe care o ascultăm acum) cu un anumit defetism malinchist. Mitrena-Malinche recunoaşte că aici se trăia în negura idolatriei, că înfrângerea aztecilor fusese prevestită de înfricoşătoare semne. În plus:

«Per secolo şi junghi furo i popoli cotanto idioţi ch anche i propi tesor gverano ignori» 2, şi-şi dăduse seama repede că erau Falşi Zei cei care erau adoraţi pe aceste pământuri; şi că, în sfârşit, în bubuit de tunuri şi bombarde, din Cozumel3

1 Personaj din tragedia Perşii de Eschil, văduva împăratului Darius.

2 Veacuri atât de lungi / poporu-a fost prostit / încât nu-şi cunoştea nici propriile-i comori (în it. în orig.).

3 Insulă în apropierea Yucatánului unde a debarcat prima oară Cortés în 1519.

76 ALEJO CARPENTIER – VIIIe sosise Adevărata Religie, cu praful de puşcă, armăsarul şi Cuvântul Evangheliei. O civilizaţie de oameni supei iori se impusese cu dramatice realităţi de raţiune şi forţă... Dar, tocmai de aceea (şi aici malinchismul Mitrenei se estompa într-o curajoasă ridicare a tonului) umilirea impusă lui Montezuma era nedemnă de cultura şi puterea unor astfel de oameni: «Dacă aţi pogorât din Cerul Europei în această parte a apusului, fiţi Slujitor al Cerului, domn, dar nu Tiran.» Apare Montezuma înlănţuit. Discuţia devine violentă. Instrumentiştii lui Maestro Antonio se agită la semnul brusc al agitatei sale baghete; se schimbă decorul, printr-o adevărată minune a maşinilor, aşa cum numai maşiniştii veneţieni sunt în stare şi, într-o luminoasă panoramă apare marele Lac Texcoco, cu vulcanii drept fundal, brăzdat de ambarcaţiuni indiene şi se încinge o îngrozitoare naumachie x cu o încrâncenată încleştare de spanioli şi mexicani, strigăte de ură, multe săgeţi, zăngănit de arme, coifuri căzute, lovituri şi împunsături de spadă, oameni căzuţi în apă şi un cal ce ţâşneşte pe neaşteptate din fundul scenei, reuşind să împrăştie mulţimea; răsună trompete sus, răsună trompete jos, se aud stridente fluiere şi trâmbiţe şi urmează incendiul flotei aztece cu ajutorul focului grecesc, trombe de fum de butaforie, scântei, fum şi pirotehnie cu bătaie lungă, hărmălaie, învălmăşeală, ţipete şi nenorociri. «Bravo! Bravo! – strigă indianul. Aşa a fost! Aşa a fost!» «Aţi fost şi

dumneavoastră acolo?» – întreabă Filomeno, batjocoritor. «N-am fost, dar spun c-aşa a fost şi gata»... învinşii fug, cei cu calul se retrag, scena rămâne plină de cadavre şi răniţi grav, iar Teutile, asemeni unei Didone Părăsite, vrea să se arunce în ultimele flăcări ale unui foc ce încă arde, ca să moară în stil mare, când Asprano o anunţă că propriul ei tată i-a hărăzit sublima soartă de a fi jertfită pe Altarul

1 Spectacol de lupte navale la vechii romani.

79 CONCERT BAROC – VII-Vechilor Zei, ca o nouă Ifigenie, pentru a îmbuna furiile Celor ce de sus, din Cer, călăuzesc destinele muritorilor. «Bun; ca episod de inspiraţie clasică, merge» – e de părere indianul, bănuitor, văzând cum coboară, din nou, cortina purpurie. Repede, însă, se porneşte concertul ciocăniturilor ce anunţă un nou decor, muzicanţii din orchestră se întorc la locurile lor şi, după o scurtă simfonie care nu prevesteşte nimic bun – judecând după cât de sfâşiate erau armoniile – la ridicarea cortinei din nou, poate fi admirat un turn de construcţie masivă, cu un fundal panoramic, bazat pe iluzii optice, înfăţişând magnificul oraş Tenochtitlán. Pe jos sunt cadavre a căror prezenţă indianul nu şi-o explică prea bine. Şi din nou se încâlceşte acţiunea, cu un Montezuma îmbrăcat iarăşi în Montezuma («costumul meu, chiar costumul meu...»), o Teutile captivă, oameni ce par hotărâţi s-o elibereze şi o Mitrena care vrea să dea foc edificiului. «Alt incendiu?» – întreabă Filomeno, dornic să se repete cel dinainte ce fusese, într-adevăr, de o strălucire de nedescris. Dar, nu. Ca prin farmec, turnul se transformă într-un templu, la a cărui intrare se înalţă ameninţătoare, strâmbă, urecheată, înfricoşătoare, statuia unui Zeu ce seamănă foarte mult cu dracii născociţi de pictorul Bosco, ale cărui tablouri îi plăceau atât de mult Regelui Filip al II-lea şi care se mai păstrează şi azi în sinistra putreziciune a Escorialului – Zeu denumit de nişte preoţi, îmbrăcaţi în alb, Uchilibos. («De unde au mai scos-o şi pe-asta?» – se întreabă indianul.) o aduc pe Teutile cu mâinile legate şi urmează să aibă loc cumplita jertfă, când Signor Massimiliano Miler, făcând apel la ultimele energii ale unei voci serios obosite de inspiraţia debordantă a lui Antonio Vivaldi, sloboade într-un eroic şi sumbru efort, o lamentaţie întru totul demnă de învinsul monarh al Perşilor: «Stele aţi învins Pildă tu sunt, în faţa lumii, de nestatornicia voastră. / Rege am fost şi m-am fălit cu divinele-mi puteri. J Acum, prilej de batjocură, captiv, înlănţuit, dispreţuit trofeu

80 ALEJO CARPENTIER – VII – ind tot m³ lui] cu dec al unei glorii străine / nu voi sluji decât drept personaj al unei viitoare drame.» Şi indianul tocmai îşi ştergea lacrimile smulse de aceste sublime ieremiade, când cortina, cât ai bate din palme, ne dezvălui Marea Piaţă din Mexic, împodobită pentru sărbătorirea victoriei după modelul roman, cu coloane rostrale, sub un cer unduitor de toate flamurile, stindardele, drapelele, blazoanele şi steagurile ce apăruseră până atunci. Intră în scenă prinşii mexicani, cu lanţuri de gât, plângându-şi înfrângerea; şi pe când se pare că o să aibă loc un nou măcel, se produce imprevizibilul, incredibilul, minunăţia şi absurditatea contrară oricărui adevăr: Hernán Cortés îşi iartă duşmanii şi pentru a pecetlui prietenia între azteci şi spanioli, are loc, în entuziasmul general, urale şi aclamaţii, nunta lui Teutile cu Ramiro, în vreme ce împăratul învins jură eternă credinţă Regelui Spaniei, iar corul, în acompaniament de corzi şi alămuri, conduse în ritm marţial şi cu toată forţa de Maestro Vivaldi, cântă fericirea unei păci redobândite, triumful Adevăratei Religii şi-l proslăveşte pe Hymenaeus1. Marş, epitalam şi balet cu tot corpul şi da capo, şi alt da capo, şi alt da capo, până ce catifeaua purpurie coboară în faţa furiei indianului. «Fals, fals, fals; totul e fals!» – strigă. Şi ţipând «fals, fals, fals, totul e fals», aleargă spre preotul roşcovan, ce tocmai îşi închide partitura ştergându-şi sudoarea cu o batistă în carouri. «Fals... ce?» – întreabă uluit compozitorul. «Totul. Finalul ăsta e o stupizenie. Istoria...» «Opera n-are nicio legătură cu istoricii.» «Dar... Niciodată n-a existat o asemenea împărătească a Mexicului, iar Montezuma n-a avut nicio fată care să se fi căsătorit cu un spaniol.» «Un moment, un moment – zice Antonio enervându-se deodată. Poetul Alvise Giusti, autorul acestei „drame pentru operă”, a studiat

1 Zeul căsătoriei în mitologia greacă.

8 l CONCERT BAROC – VII – cronica lui Solis, foarte apreciată pentru valoarea ei documentară şi veridicitate de bibliotecarul şef al Bibliotecii San Marco. Şi acolo se vorbeşte despre împărătească, da, domnule, o femeie demnă, plină de suflet şi curajoasă.» «Niciodată n-am auzit de asta.» «Capitolul XXV, Partea a cincea. Şi mai zice în Partea a patra că două sau trei fiice de-ale lui Montezuma s-au căsătorit cu spanioli. Aşa că una în plus sau în minus...» «Şi zeul ăla Uchilibos?» «Eu n-am nicio vină dacă aveţi zei cu nume imposibile.

Conchistadorii chiar, încercând să mai îndrepte limba mexicanilor, îi spuneau Huchilobos sau aşa ceva.» «Aha, am priceput; e vorba de Huitzilopochtli.» «Şi dumneata crezi că asta se poate cânta? În cronica lui Solis, peste tot îţi suceşti limba. Mereu îţi rupi limba: Iztlapalalpa, Goazocoalco, Xicalaugo, Tlaxcala, Magiscatzin, Qualpopoca, Xicotencatl… Le-am învăţat pentru exerciţiile de dicţie. Da… cui mă-sa i-o fi venit să inventeze aşa o limbă?» «Şi Teutile ăsta care-a devenit femeie?» «Are un nume care se poate pronunţa şi poate fi de femeie.» «Şi ce s-a întâmplat cu Guatimozin, adevăratul erou al întregii istorii?» «Ar fi stricat unitatea acţiunii.» «Dar Montezuma a fost ucis.» «Foarte nepotrivit pentru un final de operă. Poate c-ar merge la englezi, care-şi termină piesele cu asasinate, măceluri, marşuri funebre şi gropari. Aici lumea vine la teatru să se distreze.» «Şi ce-aţi făcut cu Doña Marina în toată farsa asta mexicană?» «Malinche asta a fost o târfă trădătoare şi publicului nu-i plac trădătorii. Niciuna dintre cântăreţele noastre n-ar fi acceptat un asemenea rol. Ca să fie măreaţă şi să merite muzica şi aplauzele, indianca aia ar fi trebuit să facă ce-a făcut Judith cu Holofern.» x «Cu toate astea, Mitrena dumitale

1 Holofern, general al lui Nabucodonosor, a fost ucis în somn de Judith, eroină biblică, la porţile oraşului Betulia, pe care îl asedia.

82 ALEJO CARPENTIER – VII – recunoaşte superioritatea Conchistadorilor.» «Da, dar până la urmă este sufletul unei rezistenţe disperate. Personajele astea întotdeauna au succes.» Indianul continua să insiste, deşi o lăsase mai moale: «Istoria spune că…» «Nu mă regula cu Istoria în materie de teatru. Ceea ce contează aici e iluzia poetică. Uite, faimosul Monsieur Voltaire, a prezentat, nu demult, la Paris, o tragedie în care asistăm la idila dintre Orosman şi Zaira, personaje istorice care, dac-ar fi trăit când se petrece acţiunea, ar fi avut, el peste optzeci de ani, iar ea, cu mult peste nouăzeci…» «N-ar ţine nici cu praf de carapace de broască ţestoasă topit în rachiu» – murmură Filomeno. «… Şi acolo e vorba de incendierea Ierusalimului de către Sultanul Saladin, ceea ce e totalmente fals, pentru că cei care au jefuit oraşul şi au trecut locuitorii prin foc şi sabie, cu adevărat au fost Cruciaţii noştri. Şi ţine seama că dacă e vorba de Locurile Sfinte, astea da, Istorie. Istorie măreaţă şi respectabilă!» «Şi pentru dumneata, Istoria Americii nu e măreaţă şi respectabilă?» Părintele Compozitor îşi puse vioara într-o cutie căptuşită cu satin, de culoarea fucsinei. «În America, totul e

o fantasmagorie: poveşti despre Eldorado şi Potosî, oraşe fantomă, bureţi care vorbesc, berbeci cu lână roşie, Amazoane fără o ţâţă şi Orejonix care mănâncă iezuiţi…» Acum era rândul indianului să se enerveze: «Dacă-ţi plac aşa de mult poveştile, pune pe muzică Orlando Furioso.» «Am făcut-o; premiera a fost acum şase ani.» «N-o să-mi spui că ai pus să cânte pe scenă un Orlando care, în pielea goală, cu fundul gol, străbate toată Franţa şi Spania, cu mădularul în vânt, înainte de-a traversa înot Marea Mediterană şi-a pleca pe Lună, aşa, de parcă totul ar fi fost un fleac?»… «Nu mai vorbiţi căcaturi» – spuse Filomeno ce privea cu interes cum pe scena părăsită de

1 Denumire dată de spanioli nobililor incaşi, precum şi numele mai multor triburi de indieni din America.

83 CONCERT BAROC – VII – maşinişti, Signora Pircher (Teutile) şi Signora Zanuchi (Ramiro), demachiate şi îmbrăcate de stradă, se strângeau într-o prea strânsă îmbrăţişare, felicitându-se, poate cu prea multe sărutări, pentru cât de bine – ăsta era adevărul – cântaseră amândouă. «Tribadism?» – întrebă indianul recurgând la cel mai fin cuvânt care în momentul acela putea exprima bănuielile sale. «Cui îi pasă – exclamă Părintele, răspunzând, grăbit deodată să plece, la nerăbdătoarea chemare a frumoasei Anna Giro ce apăruse, fără atribute de lumini şi decoruri, în fundul scenei. Îmi pare rău că nu v-a plăcut opera mea… Data viitoare o să încerc un subiect mai roman»… Afară, i mori din Orologiu tocmai băteau de şase, printre porumbei deja adormiţi şi pâcle de burniţă ce înălţându-se dinspre canale, ascundeau vederii emailurile şi aurul ceasului lor.

84 ALEJO CARPENTIER – VII-Trâmbija va suna… Corinteni, I, 15, 52.

VIII

OUB BURNIŢA subţire ce dădea un soi de miros de staul pelerinelor de postav, indianul păşea încruntat» cufundat în propriile-i gânduri, cu privirea în pământ, de parcă număra pietrele din caldarâm – albăstrite de luminile municipale.

Gândurile sale nu reuşeau să se exteriorizeze într-un tăcut murmur, o mişcare a buzelor pentru el însuşi, ce se oprea la jumătatea drumului între idee şi vorbă. «De ce vă arătaţi parcă sleit după reprezentaţia muzicală pe care am văzut-o?» – îl întreabă

Filomeno. «Nu ştiu – zice în cele din urmă celălalt, renunţând

să-şi strice vorbele în solilocvii ininteligibile. Părintele Antonio m-a pus serios pe gânduri cu extravaganta lui operă mexicană.

Sunt nepotul unor oameni născuţi în Colmenar de Oreja şi Villamanrique del Tajo, născut în Extremadura şi botezat în Medellín, la fel ca Hernán Cortés.

Şi totuşi azi, în după masa asta, acum nu de mult, mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat: pe măsură ce curgea muzica lui Vivaldi şi mă lăsam furat de peripeţiile pe care le ilustra, simţeam că doresc tot mai mult să triumfe mexicanii, speram un imposibil deznodământ, pentru că eu, născut acolo, puteam ști mai bine ca oricine cum s-au petrecut lucrurile. M-am surprins pe mine însumi.

CONCERT BAROC – VIII – sperând prosteşte că Montezuma va înfrânge aroganţa spaniolului şi că fiica lui, asemeni eroinei biblice, va tăia capul presupusului Ramiro. Şi mi-am dat seama, deodată, că sunt de partea americanilor, încordând aceleaşi arcuri şi dorind distrugerea acelora ce mi-au dat sângele şi numele lor. Dac-aş fi fost Don Quijote din Farsa lui Maese Pedro, m-aş fi năpustit cu lancea şi scutul împotriva alor mei cu zale şi coifuri.» «Şi în fond, care e scopul unei iluzii scenice, decât să ne scoată din starea în care ne aflăm pentru a ne duce acolo unde n-am putea ajunge prin propria voinţă? – întrebă Filomeno. Datorită teatrului putem să ne întoarcem în timp și să trăim, lucru imposibil pentru trupurile noastre prezente, în epoci pentru totdeauna dispărute.» «Şi mai slujeşte – și asta a scris-o un filosof antic – ca să ne elibereze de neliniştile ascunse în cel mai adânc şi mai tăinuit ungher al fiinţei noastre… în faţa Americii artificiale a poetului de duzină Giusti, am încetat să mă mai simt spectator, ca să devin actor. L-am invidiat pe Massimiliano Miler pentru că purta un costum de Montezuma ce, brusc, a devenit cumplit de al meu. Mi se părea că acel cântăreţ interpretează un rol ce-mi fusese mie destinat, iar eu, bleg şi hahaleră, am fost incapabil să-l duc la capăt. Şi, dintr-odată, m-am simţit, parcă, în afara întâmplărilor, exotic în acest loc, nepotrivit cu ambianţa, departe de mine însumi şi de tot ceea ce este cu adevărat al meu… Uneori e necesar să te îndepărtezi de lucruri, să traversezi un ocean, ca să vezi lucrurile de aproape.» în momentul acela își izbiră ciocanele, așa cum o făceau de veacuri i mori din Orologiu. «A început să mă plictisească oraşul ăsta, cu canalele şi gondolierii lui. Le-am ras pe Ancilla, Camilla, Zulietta, Angeletta, latina, Faustolla, Spina, Agatina

şi altele o mulţime ale căror nume le-am uitat – şi basta! Mă întorc la mine chiar în noaptea asta. Eu am nevoie de alt aer care, învăluindu-mă, să mă dăltuiască şi să-mi dea formă.» «După Părintele

86 ALEJO CARPENTIER – VIII-Antonio, totul acolo e poveste.» «Din poveşti se hrăneşte Marea Istorie, să nu uiţi asta. Viaţa noastră pare poveste oamenilor de aici pentru că au pierdut simţul fantasticului. Ei denumesc fantastic tot ceea ce e îndepărtat, iraţional, situat în trecut – indianul făcu o pauză. Nu înţeleg că fantasticul se află în viitor. Orice viitor este fantastic»… Mergeau acum pe vesela Stradă Merceria, mai puţin animată decât alteori, din cauza burniţei ce, de câtă vreme cădea, începea să se scurgă de pe borurile pălăriilor. Indianul îşi aduse aminte atunci de comisioanele pe care, în ajunul plecării, i le dăduseră acolo, în Coyoacân, prietenii şi cunoştinţele sale. Nicio clipă nu se gândise, bineînţeles, să adune mostrele de marmură cerute, bastonul cu măciulie de chihlimbar polonez, rarisimul in-folio al bibliotecarului caldean, nici nu voia să-şi încarce bagajele cu butoiaşe de marrasquino ori monede romane. Iar cât despre mandolina încrustată cu sidef… fata inspectorului pentru măsuri şi greutăţi n-avea decât să-şi ciupească propriul trup, în loc de corzi, că de-asta avea carnea tare şi era nurlie! Acolo însă, în prăvălia aia, precis se găseau sonatele, concertele, oratoriile pe care i le ceruse atât de modest maestrul de lăută şi de canto al bietului Francisquillo. Intrară. Vânzătorul le arătă la început nişte sonate de Domenico Scarlatti. «Grozav tip» – spuse Filomeno, amintindu-şi noaptea aceea. «Am auzit că e în Spania curvarul, unde Infanta Maria Barbara, generoasă şi iubăi-eaţă, îi plăteşte datoriile la cărţi ce-or să fie tot mai mari, câtă vreme mai există un pachet de cărţi pe masa de joc.» «Fiecare cu slăbiciunile lui. Ăsta a alergat toată viaţa după fuste» – zise Filomeno, arătând nişte concerte ale Părintelui Antonio intitulate «Primăvara», «Vara», «Toamna», «Iarna», fiecare având la început – în chip de explicaţie – un frumos sonet. «Ăsta o să trăiască o primăvară veşnică, chiar de-o fi să-l apuce iarna» – spuse indianul. Acum, vânzătorul lăuda calităţile unui foarte cunoscut oratoriu «Mesias».

87 CONCERT BAROC – VIII

«Nici mai mult, nici mai puţin! – exclamă Filomeno. Saxonul ăsta nuse-ncurcă cu fleacuri.» Deschise partitura. «Al dracului! Asta înseamnă să scrii pentru trompetă! Pun prinsoare că asta am s-o cânt

şi eu.» Şi citea şi recitea, în admiraţie, aria pentru bas scrisă de Georg Friedrich pe două versete din Epistola către corinteni. «Numai un instrumentist de prima clasă ar putea scoate asemenea note din instrumentul lui, pe versuri ce seamănă cu un spirituals.»

The trumpet shall sound and the dead shall be caised incorruptible, incorruptible, and we shall be changed, and we shall be changed! The trumpet shall sound the trumpet shall sound! 1

Odată bagajele strânse şi partiturile aranjate într-un geamantan solid de piele decorat cu un calendar azic, indianul şi negrul se îndreptară spre gară. Cu câteva minute înainte de plecarea expresului, călătorul se apropie de fereastra compartimentului său de Wagons-Lits-Cook: «îmi pare rău că rămâi» – îi spuse lui Filomeno, care, niţel zgribulit din cauza umezelii, aştepta pe peron. «Mai rămân o zi. Pentru mine, seara asta înseamnă o ocazie unică.» «îmi închipui… Când te-ntorci la tine în ţară?» «Nu ştiu. Deocamdată, o să plec

1 «Trâmbiţa va suna, / morţii vor învia / nesupuşi putrezirii, şi noi vom fi schimbaţi / şi noi vom fi schimbaţi! / Trâmbiţa va suna / trâmbiţa va suna» (întâia epistolă a lui Pavel către corinteni, 15, 52).

88 ALEJO CARPENTIER – VIIIla Paris.» «Femeile? Turnul Eiffel?» «Nu. Femei sunt peste tot. Şi Turnul Eiffel nu mai e de mult timp o minune. E bun cel mult doar ca press-papiers.» «Atunci?» «La Paris o să mi se spună Monsieur Philomene, cu PH şi un frumos accent grav pe E. La Havana n-aş fi decât „negrul Filomeno"». «Într-o bună zi o să se schimbe şi asta.» «Ar trebui o revoluţie.» «Eu n-am încredere în revoluţii.» «Pentru că ai mulţi bani, acolo în Coyoacân. Şi cine are bani nu iubeşte revoluţiile… Pe când aceşti eu, care suntem mulţi şi o să fim mai mulţi pe zi ce trece…» Bătură încă o dată – de câte ori, în veacuri şi veacuri? – i mori din Orologiu. «Poate că-i aud pentru ultima oară – zise indianul. Am învăţat multe de la ei în călătoria asta.» «Se învaţă mult când călătoreşti.» «Basilio din Cappadocia, sfânt şi doctor al Bisericii, a afirmat într-un tratat bizar că Moise a învăţat multe cât a stat în Egipt şi că dacă Daniel a ajuns să tălmăcească atât de bine visele – şi ce la modă e asta acum! – mult se datorează aceasta învăţăturii primite de la magii din Caldeea.» «Trage foloase din ce-ai învăţat că eu o să mă ocup de trompeta mea.» «Ai o companie bună: trompeta e activă şi hotărâtă. Instrument ţâfnos şi care spune vorbe grele.» «De-asta se aude atât de tare la Judecăţile Marilor Instanţe, la ceasul

când li se încheie socotelile tâlharilor şi netrebnicilor» – zise negrul. «Pentru ca ăştia să dispară, ar trebui să aşteptăm Sfârşitul Vremurilor»

— Spuse indianul. «E ciudat – zise negrul. Mereu aud vorbindu-se de Sfârşitul Vremurilor. De ce nu se vorbeşte mai bine de începutul Vremurilor?» «Acesta va fi Ziua învierii» – spuse indianul. «N-am timp să aştept atâta»

— Zise negrul… Limba mare a ceasului dintre linii sări secunda care o despărţea de ora 8 p.m. Trenul începu să alunece, aproape imperceptibil, spre noapte. «La revedere!» «Pe când?» «Pe mâine?» «Sau poate pe ieri…»

— Spuse negrul, deşi cuvântul «ieri» se pierdu într-un lung şuierat al locomotivei…

91 CONCERT BAROC – VIII-Filomeno se întoarse spre lumini şi dintr-odată i se păru că oraşul a îmbătrânit enorm. îi apăruseră riduri pe feţele zidurilor obosite, fisurate, pline de crăpături, pătate de herpesurile şi ciupercile dinaintea oamenilor, ce începuseră să roadă lucrurile de îndată ce fuseseră create. Campanilele, caii greceşti, pilaştrii sirieni, mozaicurile, cupolele şi blazoanele, prea mult reproduse în afişe ce umpleau lumea ca să atragă oamenii cu travellers check-un, îşi pierduseră, în această multiplicare a imaginilor, prestigiul acelor Locuri Sfinte care cer, celor ce vor să le admire, să treacă prin încercarea călătoriei presărate de piedici şi primejdii. Părea că nivelul apelor crescuse. Trecerea bărcilor cu motor mărea agresivitatea valurilor mici, dar încăpăţânate şi statornice, ce se spărgeau de piloţii, picioarele de lemn şi cârjile ce încă mai sprijineau casele, efemer înveselite, pe ici pe colo, cu machiaje de zugrăveală şi operaţii plastice făcute de arhitecţi moderni. Veneţia părea că se scufundă, din ceas în ceas, în apele ei tulburi şi învolburate. O imensă tristeţe se cernea în noaptea aceea peste oraşul bolnav şi ros pe dinăuntru. Dar Filomeno nu era trist. Niciodată nu era trist. În noaptea aceasta, peste o jumătate de oră, o să aibă loc

Concertul – mult aşteptatul concert al celui ce făcea să vibreze trompeta ca Dumnezeul lui Zaharia, ca Domnul Isaiilor, cum îi mai spunea corul celui mai vesel psalm al Scripturilor. Şi cum mai avea încă multe de făcut, oriunde unde muzica se definea în valori de ritm, se îndreptă, cu pas uşor, spre sala de concerte ale cărei afişe anunţau că, peste puţină vreme, avea să răsune arama fără pereche; a lui Louis

Armstrong. Şi lui Filomeno i se părea că, la urma urmei, singurul lucru viu, actual, proiectat, îndreptat ca o eţia săgeată spre viitor, ce reprezenta ceva pentru el în acest oraş lacustru, erau ritmul, ritmurile, elementare şi pitagorice în acelaşi timp, prezente aici jos, inexistente în alte locuri unde oamenii constataseră – desigur, foarte de curând – că sferele nu conţineau altă muzică decât cea a propriilor lor sfere, monoton contrapunct de geometrii rotatorii, când amărâţii locuitori ai acestei Terre, căţărându-se pe luna divinizată de Egipt, Sumer şi Babilon, au găsit acolo doar o ladă de gunoi sideral cu pietre nefolositoare, o dugheană de vechituri plină de roci şi prăfuită, anunţând alte dughene de vechituri mai mari, azvârlite pe orbite mai îndepărtate, văzute deja în imagini revelate şi revelatoare a faptului că, la urma urmei, acest Pământ, destul de împuţit uneori, nu era nici atât de căcăcios, nici atât de nedemn de recunoştinţă cum spuneau unii – că era, orice s-ar spune, Casa cea mai de locuit a Sistemului – şi că Omul pe care-l cunoaştem, tare al dracului şi încăpăţânat din fire, fără alţi oameni cu care să se măsoare la ruleta mecanicilor solare (poate pentru asta Ales, nimic nu demonstra contrariul) n-avea altceva mai bun de făcut decât să-şi vadă de treburile lui personale. Şi dacă îşi caută rezolvarea problemelor în Armele lui Ogun ori în Peregrinările lui Eleguă, în Arca Alianţei sau în Izgonirea Neguţătorilor, în marele bazar platonic al Ideilor şi al articolelor de consum ori în faimosul rămăşag al lui Pascal & Co Asigurări, în Verb sau în Flacără – asta e treaba lui. Filomeno, deocamdată, se ocupa de muzica pământească – pe el, muzica sferelor nu-l preocupa. Prezentă biletul la intrarea în teatru, îl conduse spre fotoliul său o plasatoare cu nişte buci extraordinare – negrul vedea totul cu o deosebită percepere a imediatului şi a palpabilului – şi apăru în mijlocul tunetelor, colosale tunete de aplauze şi extaz, prodigiosul Louis. Şi ducându-şi trompeta la gură, atacă, aşa cum numai el ştia s-o facă, melodia Go down Moses, înainte de-a trece la Jonah and

93 CONCERT BAROC – VIII

! –

the Whale, înălţată de pavilionul de aramă spre tavanul teatrului unde zburau, imobilizaţi într-un moment al zborului lor, trandafirii suflători ai unei angelice orchestre, datorată poate, luminoaselor peneluri ale lui Tiepolo. Şi Biblia din nou se făcu ritm şi

veni printre noi cu Ezekiel and the Wheel, înainte de-a trece la Hallelujah, Hallelujah care îi evocă lui Filomeno, dintr-odată, persoana Aceluia – Georg Friedrich din noaptea aceea –, ce se odihnea sub o barocă statuie de Roubiliac, în marea Sală de Marmoră de la Abaţia Westminster, alături de Purceii, ce se pricepea şi el, atât de bine la mistice şi triumfale trompete. Şi, după virtuoz, instrumentele se aranjau deja pe scenă pentru o nouă bucată: saxofoane, clarinete, contrabas, chitară electrică, tobe cubaneze, maracase (oare n-or fi acele tipinaguas pomenite pe vremuri de poetul Balboa?), clavecine, lemne lovite unul de altul ce sunau ca nişte ciocane de meşteri argintari, tobe dezacordate, perii, cembalo şi triangluri-sistre, şi pianul cu capacul ridicat ce nici nu-şi amintea că se numise, în alte timpuri, ceva asemănător cu «un clavecin bine temperat». «Profetul Daniel acela, care învăţase atâtea în Caldeea, vorbea de o orchestră de alămuri, psalterium, citeră, harpe şi lăute ce trebuie că semăna foarte mult cu asta», se gândi Filomeno… Acum însă explodau toţi, în urma trompetei lui Louis Armstrong, într-un energic strike-up1 de uluitoare variaţiuni pe tema melodiei / Can't Give You Anything But Love, Baby – nou concert baroc în care, printr-o neaşteptată minune, se amestecară, coborând printr-o fereastră, sunetele de ciocan ale maurilor din turnul Orologiului ce băteau orele.

Havana – Paris, 1974.

1 începutul unei execuţii (în engl. în orig.).

94 ALEJO CARPENTIER – VIII-Notă

Atât de mult pare să fi plăcut Montezuma de Vivaldi – ce aducea pe scenă un subiect din lumea Americii cu doi ani înainte ca Rameau să fi scris Indiile galante cu un subiect fantezist incaş – încât libretul lui Alvise (alţii îi spun Girolamo) Giusti avea să inspire noi opere bazate pe episoade din Cucerirea Mexicului, altor doi celebri compozitori italieni: veneţianul Baldassare Galuppi (1706 – 1785) şi florentinul Antonio Sacchini (1730 – 1786). Doresc să mulţumesc eminentului muzicolog şi entuziast exeget al lui Vivaldi, Roland de Caride pentru că m-a îndrumat pe urmele operei Montezuma a Părintelui Antonio. Cât despre plăcuta atmosferă de la Ospedale della Pietà – cu ale sale Cattarina dai cornetto, Pierina dai violino, Lucietta dalia viola etc, etc. – despre aceasta au scris mulţi călători din epoca respectivă şi, în mod special, fermecătorul Preşedinte de Brosses, libertin exemplar şi

prieten al lui Vivaldi, în libertinele sale Scrisori italiene.

Trebuie să arăt, însă, că edificiul la care mă refer nu era cel care poate fi văzut acum – construit în 1745, ci unul anterior acestuia, aşezat în acelaşi loc, pe Riva degli Schiavoni. E interesant de remarcat, fără îndoială, că actuala biserică della Pietà, fidelă destinului ei muzical, păstrează un aspect deosebit de sală de concerte, cu frumoasele sale balcoane interioare, asemănătoare cu cele ale unui teatru şi marea lojă de onoare, în centru, rezervată auditorilor distinşi sau melomanilor de condiţie superioară.

A. C.

MOTEZUMA PERSONAGGI.

DRAMA PER MVSICA

Da rapprefenrarfi NE L TEATRO

DI SANT'ANGELO

Neil Autunno deil Anno

MOTEZUMA Imperatordel I. f gn r Mjffi /îi [/. În? Miltr%

MII RENĂ lua Moglie* 1. * $ & nor* An-l Giro

TEUALE loio Fijj. Iia.

La 5 i/>n-a Giufipp. r Pire Ut ittt* U Ti» de} \mvhtt» f* din A.S. ilă%Prinţ-pt d'Amt'îi.it

FERNANDO Generale dell* Ar mi

Spanuole. îl Sitritr FrjKselet Bihnztni Virtută Ji

S-1< II Să Principe di Twtlle AAMIRO luo Fratcilo minore.

La S i „>* a Antul\t Z muchi Vinutf* dl

S… iilăir-Princip* d'Amttjt.it e ASPRaNO Generale dei Mcffâcanr. Îi S.ijnn M.itis Hint Nicelini Virtucă dl Sa Silăiţ. Principt d'Armllât.

Sok! aţi tpapnuoli.

Metiicani.

ÎN V E N E zi A.

Appre/To Marino Rofâetti. În Merccri» airinfegnadclIaPace, t' M Liftma di

La Muficado! VTiva! Ji.

Li FJiâi. dd Sur. GaWanni Galb.

Le Scene del! >igAotonij Mauro

SCENE

MUTABILI. Atco Primo.

Parte della Laguna del Meflied, che divide II Palazzolmperiale dl.

Qnavtiere Spajtmiolo teon Ponte magniiicoda cni refitano uniri Îi d; t: Piani.

Camera con porta practicabile ne & i' Ap-paicamenti Terreni.

Acro Secondo.

Sala d'udienza publica. Campo fpaxiofo corrifpottiente ad anipio feno della Marina vicinaall alcampau Knto-Atto Terzo.

Parte rrmoţa della Città con Torre, e Peirta p aticabile

Tempioove uci fonda H rede U porta principilcchiufa; a lato if Sitnalacro d Uccilibosil Magg-Nuaiedei Mcffi-canj con Ara ornată per «I Sagrif. cio.

Grâu Piazza nelfa C-tra del Meiââco; →k ornaoienci per II Trienfo.

A".

ARGOMENTO

famofa l ffloria della Contjunta del Mefââcofotto la condocta del Valorofi Ofime» Fernando Corcesin cuidiede mirabiii contrafsejjni di prudi-nza, e Valore. Ne ferii Kcon minor ibfpettodi tutti gl Auttori la lamofa penna de! di Solis, e quan-tiiivic uludicat-o ilpiii intorenâa: o nelle şi «e e di <jueif Eroe, nulladim no iolo R: ud că îi piu finecro. Molte fa; ono le attum generofe, cd invite di qucfti Duce per arritareal fofpirato con fine; nu per ridurmi quanrvpofilbile alia Hrevita jatv>neio mi raccoliţo nel tempo, injda Motezmna Imperator Jel M: illcoi Sartescon furt icşuito riceruro II Strescon furt ic. şuito riceruro nen. i Capitale-Suppongo lamiflă h-rt). chefimulau, che tra quelic Jue Nazio-m correva, i preterti per Îi qwli t\\ inrer-rut. t la pice, e rapprefento nel preicnte Ura.na Je cala. uită dellu! tnr> Riorno i cm fiertjqudgra» Principe th-jjuK-ato.

A i e rin.

ALEJO CARPENTIER – CONCERT BAROC. EDIŢIE ILUSTRATĂ DE DAN STANCIU CARE A SELECTAT ŞI VIGNETELE DIN TEXT, A AVUT CA LECTOR PE FLORIN CHIRIŢESCU IAR TEHNOREDACTOR ŞI MACHETATOR PE VICTOR MAŞEK. MANUSCRISUL A FOST PREDAT LA CULES ÎN ZIUA DE 12 IUNIE 1980, OBŢINE BUN DE IMPRIMAT LA 13 FEBRUARIE 1981. S-A FOLOSIT PROCEDEUL DE CULEGERE MONOTIP – CORP 12 TIMES. TEXTUL ŞI VIGNETELE SUNT IMPRIMATE LA TIPAR ÎNALT IAR ILUSTRAŢIILE LA OFFSET – DUPLEX. CARTEA ARE 100 PAGINI ÎN FORMAT 12/61 x86 ŞI ÎNTREGUL PROCES TEHNOLOGIC A

FOST REALIZAT DE „ARTA GRAFICĂ” DIN BUCUREŞTI, CALEA ŞERBAN VODĂ NR. 133 SUB COMANDA 150